

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ**

Кафедра публічного управління та адміністрування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ОСВІТНІЙ СТУПІНЬ «МАГІСТР»

**тема: ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ
ПЕРЕРОБКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ
ПРОДУКЦІЇ**

Виконав: студент заочної форми навчання
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
ОП «Публічне управління та адміністрування»
(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

Глазирін Сергій Леонідович

Керівник

Харченко Тетяна Олександрівна
к.е.н., доцент кафедри публічного управління та
адміністрування

Рецензент

Маслак Олександр Миколайович
Директор департаменту агропромислового
розвитку Сумської ОВА

Суми - 2023 р.

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	Економіки і менеджменту
Кафедра	Публічного управління та адміністрування
Освітній ступінь	<u>«Магістр»</u>
Спеціальність	<u>281 «Публічне управління та адміністрування»</u> <u>ОП «Публічне управління та адміністрування»</u>

Затверджую:

Завідувач кафедри д.е.н., професор О.П. Славкова
«___» «___» 202__ р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Глазиріна Сергія Леонідовича

1. Тема роботи: **Державне регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції**

2. База практичного дослідження: Департамент агропромислового розвитку СОВА
керівник роботи Харченко Т.О., к.е.н., доцент кафедри публічного управління та адміністрування

затверджена наказом по університету від «___» _____ 202 р. № _____-н

3. Строк подання студентом закінченого проєкту (роботи) «___» _____ 202 р.

4. Вихідні дані до проєкту (роботи):

Нормативно-правові акти, Накази МОЗ, клінічні протоколи, навчально-методичні посібники, монографії, підручники за тематикою дослідження, наукові публікації.

5. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

- дослідити теоретичні основи державного регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції;
- надати оцінку стану розвитку галузі переробки сільськогосподарської продукції в Сумській області;
- провести аналіз ефективності заходів державного регулювання в сфері переробки сільськогосподарської продукції;
- моніторинг впливу органів державної влади в стимулюванні розвитку переробки сільськогосподарської продукції;
- визначити напрями удосконалення інструментів державного регулювання в сфері переробки сільськогосподарської продукції Сумської області;
- розробити заходи щодо підвищення ефективності моніторингу та контролю в сфері переробки сільськогосподарської продукції;
- обґрунтування напрямів впровадження системи партнерства органів державної влади, приватного сектору та міжнародних організацій в сфері переробки сільськогосподарської продукції Сумської області

6. Дата видачі завдання: «___» _____ 20__ р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проєкту(роботи)	Строк виконання етапів проєкту	Примітка
1	Визначення об'єкту, предмету дослідження, формулювання мети та задач дипломної роботи, складання плану	<i>Листопад-Грудень 2022</i>	<i>Виконано</i>
2	Підбір та вивчення літературних джерел, законодавчої та нормативної бази	<i>Січень 2023</i>	<i>Виконано</i>
3	Узагальнення теоретичного матеріалу з обраної теми дослідження та представлення чорнового варіанту першого розділу дипломної роботи	<i>Лютий-Квітень 2023</i>	<i>Виконано</i>
4	Збір та обробка фактичного матеріалу, узагальнення аналізу застосування досліджуваного питання на підприємстві (переддипломна практика)	<i>Квітень – Червень 2023</i>	<i>Виконано</i>
5	Оформлення теоретичної частини дипломної роботи, узагальнення аналітичної частини, захист звіту по переддипломній практиці	<i>Червень, Вересень 2023</i>	<i>Виконано</i>
6	Проектування напрямів вдосконалення досліджуваної проблеми	<i>Липень-Серпень 2023</i>	<i>Виконано</i>
7	Завершення проєктної частини дипломної роботи та подання попереднього варіанту третього розділу керівнику	<i>Вересень 2023</i>	<i>Виконано</i>
8	Оновлення даних та доопрацювання аналітичного і проєктного розділів дипломної роботи	<i>Жовтень 2023</i>	<i>Виконано</i>
9	Оформлення дипломної роботи, та її подання на попередній захист та рецензування	<i>Листопад-Грудень 2023</i>	<i>Виконано</i>
10	Перевірка дипломного проєкту на автентичність (подання роботи для перевірки на плагіат на кафедрі, до відділу якості освіти)	<i>1 грудня -2023</i>	<i>Виконано</i>
11	Подання закінченої роботи та документів до неї до деканату	<i>11 грудня 2023</i>	<i>Виконано</i>
12	Захист дипломної роботи	<i>19 грудня 2023</i>	<i>Виконано</i>

Здобувач

_____ (підпис)

С.Л. Глазирін

Керівник роботи

_____ (підпис)

Т.О. Харченко

Перевірку на автентичність проведено

_____ (підпис)

Н.М. Баранік

Кваліфікаційна робота допущена до

захисту

_____ (підпис)

М.О. Лишенко

АНОТАЦІЯ

Глазирін С.Л. Державне регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції.

Кваліфікаційна робота зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», СНАУ, Суми-2023 р. – Рукопис.

В першому розділі кваліфікаційної роботи визначено, що державне регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції базується на певних теоретичних основах, які визначають принципи, цілі і інструменти такого регулювання. Основні теоретичні підходи до державного регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції включають: економічну ефективність, функціонування ринку, забезпечення продовольчої безпеки, соціальна справедливість. Ці теоретичні підходи слугують основою для формулювання політик та програм державного регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції. Конкретні заходи та інструменти регулювання можуть включати фінансову підтримку, субсидії, стимулювання інвестицій, нормативно-правові акти, моніторинг та контроль якості продукції, підтримку досліджень та розвитку, регулювання експорту та імпорту, торговельні угоди тощо.

В другому розділі дослідження підтверджено, що галузь переробки сільськогосподарської продукції стикається з рядом викликів, зокрема внаслідок агресії з боку Росії та блокади морських портів. Це призвело до значних економічних збитків та обмежень у зовнішньому експорті. Однак, співробітництво між регіонами та громадами може сприяти розвитку внутрішнього ринку та забезпеченню стабільності продовольчих систем на місцевому рівні. В цілому, зусилля управлінських органів та співпраця зі сторонніми партнерами свідчать про прагнення до розвитку галузі переробки сільськогосподарської продукції в Сумській області.

В третьому розділі кваліфікаційної роботи обґрунтовано, що для досягнення стратегічних цілей розвитку аграрного виробництва і забезпечення сталості сільськогосподарського сектору, необхідно впливати на розвиток сільського господарства шляхом стимулювання його розвитку, забезпечення стабільності та поліпшення умов функціонування. Державне регулювання повинно сприяти створенню сприятливих умов для збільшення ресурсної бази галузі, включаючи інвестиції в інфраструктуру та науково-дослідні програми. Програма розвитку аграрного сектору Сумської області на середньострокову перспективу може бути ефективним інструментом державного регулювання. Ця програма має визначати конкретні цілі, основні напрями розвитку галузі, фінансове забезпечення та механізми реалізації запланованих заходів.

Ключові слова: державне регулювання, аграрний сектор, переробка, сільськогосподарська продукція.

SUMMARY

Glazyrin S.L. State regulation of the sphere of processing of agricultural products

Qualification work on specialty 281 "Public management and administration", SNAU, Sumy-2023 - Manuscript.

In the first section of the qualification work, it is determined that the state regulation of the field of processing of agricultural products is based on certain theoretical foundations that determine the principles, goals and tools of such regulation. The main theoretical approaches to state regulation of agricultural processing include: economic efficiency, market functioning, ensuring food security, social justice. These theoretical approaches serve as the basis for the formulation of policies and programs of state regulation of agricultural processing. Specific measures and regulatory instruments may include financial support, subsidies, investment incentives, regulations, product quality monitoring and control, research and development support, export and import regulation, trade agreements, etc.

In the second chapter of the study, it is confirmed that the industry of processing agricultural products faces a number of challenges, in particular, as a result of aggression from Russia and the blockade of sea ports. This led to significant economic losses and restrictions on foreign exports. However, cooperation between regions and communities can contribute to the development of the internal market and ensure the stability of food systems at the local level. In general, the efforts of management bodies and cooperation with external partners testify to the desire to develop the field of processing of agricultural products in the Sumy region.

In the third section of the qualification work, it is substantiated that in order to achieve the strategic goals of the development of agricultural production and ensure the sustainability of the agricultural sector, it is necessary to influence the development of agriculture by stimulating its development, ensuring stability and improving the operating conditions. State regulation should contribute to the creation of favorable conditions for increasing the resource base of the industry, including investments in infrastructure and research programs. The program for the development of the agricultural sector of the Sumy region in the medium term can be an effective instrument of state regulation. This program should define specific goals, main areas of development of the industry, financial support and mechanisms for the implementation of planned activities. Its implementation will help to increase the production of agricultural products, improve the activity of processing enterprises and increase the efficiency of the functioning of agriculture in the Sumy region. By improving the mechanisms of state regulation, it is possible to create favorable conditions for the formation of such associations, which will contribute to the effective use of resources, improvement of the quality of products and conditions of their sale.

Keywords: state regulation, agricultural sector, processing, agricultural products.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ПЕРЕРОБКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ	10
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В СФЕРІ ПЕРЕРОБКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ	21
2.1 Оцінка стану розвитку галузі переробки сільськогосподарської продукції в Сумській області	21
2.2 Аналіз ефективності заходів державного регулювання в сфері переробки сільськогосподарської продукції	30
2.3 Моніторинг впливу органів державної влади в стимулюванні розвитку переробки сільськогосподарської продукції	38
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В СФЕРІ ПЕРЕРОБКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ	48
3.1 Удосконалення інструментів державного регулювання в сфері переробки сільськогосподарської продукції Сумської області	48
3.2 Розробка заходів щодо підвищення ефективності моніторингу та контролю в сфері переробки сільськогосподарської продукції	53
3.3 Впровадження системи партнерства органів державної влади, приватного сектору та міжнародних організацій в сфері переробки сільськогосподарської продукції Сумської області	61
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТКИ.....	75

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасному світі сільське господарство відіграє ключову роль у забезпеченні харчової безпеки, розвитку економіки та підтриманні життєздатності сільських регіонів. Одним із важливих етапів у виробництві сільськогосподарської продукції є її переробка, яка дозволяє підвищити її вартість, створити нові робочі місця та забезпечити різноманітність на ринку. Державне регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції виступає важливим інструментом управління цим сектором економіки. Воно охоплює комплекс заходів, що спрямовані на стимулювання розвитку переробних підприємств, забезпечення безпеки харчових продуктів, встановлення стандартів якості та технологічних норм, регулювання цін та інші аспекти, що впливають на функціонування даної галузі.

Одним з важливих аспектів державного регулювання є система стандартизації та сертифікації продукції. Україна активно впроваджує європейські стандарти якості та безпеки харчових продуктів. Наявність ефективної системи контролю та нагляду за якістю та безпекою продукції є важливим чинником для забезпечення довіри споживачів та входження на міжнародні ринки. Проте, необхідно враховувати, що стан державного регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції в Україні може мати свої проблеми. Деякі з них включають недостатню координацію між різними органами влади, недостатню фінансову підтримку для розвитку підприємств переробки, складні процедури отримання ліцензій та дозволів, недостатню інфраструктуру та транспортну логістику.

Для подолання проблеми тривалого зберігання та неможливості своєчасного відвантаження сільськогосподарської продукції, одним із рішень може бути розвиток програм будівництва кінцевої переробки біопалива в нашій державі. Ці програми спрямовані на створення та розвиток переробних заводів де сільськогосподарська біомаса може бути перетворена на біопаливо, що має

високу енергетичну цінність та низький вміст шкідливих викидів. Крім того, це також сприяє розвитку сільського господарства через стимулювання вирощування енергетичних культур та залучення інвестицій у цей сектор.

Отже, для подальшого розвитку сфери переробки сільськогосподарської продукції в Україні необхідно здійснювати системний аналіз та вдосконалювати державне регулювання, сприяючи сприятливому бізнес-клімату, залученню інвестицій, підтримці інновацій та розвитку конкурентоспроможних підприємств.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження державного регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції та формування напрямів її удосконалення. Відповідно до визначеної в кваліфікаційній роботі мети дослідження визначено наступні **завдання**:

- дослідження теоретичних основ державного регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції;
- оцінка стану розвитку галузі переробки сільськогосподарської продукції в Сумській області;
- проведення аналізу ефективності заходів державного регулювання в сфері переробки сільськогосподарської продукції;
- моніторинг впливу органів державної влади в стимулюванні розвитку переробки сільськогосподарської продукції;
- визначення напрямів удосконалення інструментів державного регулювання в сфері переробки сільськогосподарської продукції Сумської області;
- розробка заходів щодо підвищення ефективності моніторингу та контролю в сфері переробки сільськогосподарської продукції;
- обґрунтування напрямів впровадження системи партнерства органів державної влади, приватного сектору та міжнародних організацій в сфері переробки сільськогосподарської продукції Сумської області.

Об'єктом дослідження є Департамент агропромислового розвитку СОВА.

Предметом дослідження є теоретичні положення, методологічні засади та практичні аспекти державного регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції та формування напрямів її удосконалення.

Теоретичні і методологічні засади кваліфікаційного дослідження були сформовані на основі положень, категорій і концепцій державного регулювання. Важливе значення мали закони і нормативно-правові акти, які є регуляторами державного регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції та формування напрямів її удосконалення. Для аналізу та оцінки явищ в розрізі інструментів державного регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції було використано аналіз і синтез, загальнонаукові методи, зокрема, абстрактно-логічний, статистико-аналітичні методи тощо.

Інформаційною базою дослідження стали нормативно-правові акти, які регламентують державного регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції, нормативні акти Міністерства охорони здоров'я України, нормативні акти Кабінету Міністрів України, монографії і науково-аналітичні статті вітчизняних та зарубіжних вчених, Internet-ресурси, матеріали дискусій на наукових конференціях, аналітичні розробки та довідки, особистості спостереження автора.

Наукова новизна одержаних результатів роботи полягає в розробці заходів щодо підвищення ефективності моніторингу та контролю в сфері переробки сільськогосподарської продукції.

Практична значущість одержаних результатів роботи виражене в тому, що автором надано загальну характеристику системи державного регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції, визначено інструменти щодо її удосконалення. Окреслені напрями мають практичну цінність та актуальність для удосконалення інструментів державного регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції.

Основні положення і результати наукових досліджень пройшли апробацію на двох міжнародних науково-практичних конференціях:

1. Глазирін С.Л. Організаційно-правові засади регулювання переробки сільськогосподарської продукції в Україні. *Modern problems of science, education and society*. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. SPC “Sci-conf.com.ua”. Kyiv, Ukraine. 2023. Pp. 638-645.

2. Glazyrin S.L. Economic essence of state regulation of agricultural products processing. *Modern problems of science, education and society*. Proceedings of the 6th International scientific and practical conference. SPC “Sci-conf.com.ua”. Kyiv, Ukraine. 2023. Pp. 430-437.

3. **Кваліфікаційна робота** складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатку. Основний зміст роботи викладено на 67 сторінках комп’ютерного тексту. Список використаних джерел нараховує 37 найменування. Робота містить 2 таблиці, 2 рисунки, додаток.

РОЗДІЛ 1

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ПЕРЕРОБКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ

Державне регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції ґрунтується на кількох теоретичних основах, які орієнтовані на забезпечення сталого розвитку сільського господарства та забезпечення продовольчої безпеки нації. У складі економічних механізмів регулювання розглядають інструменти, представлені на рисунку 1.1.

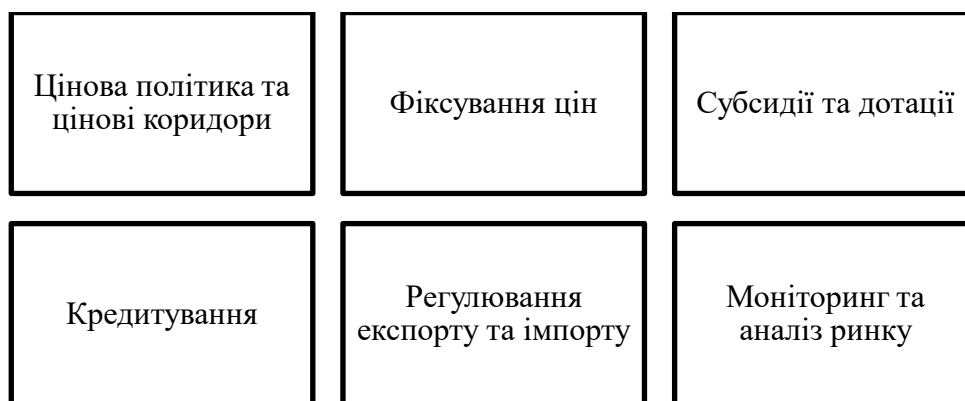

Рисунок 1.1 – Інструменти економічних механізмів регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції

Джерело: [2]

Так, в рамках цінової політики передбачено встановлення цін на сільськогосподарську продукцію та її перероблені продукти є одним із ключових елементів державного регулювання в сільському господарстві. Ця діяльність може бути проведена через різні методи та механізми. Держава може встановлювати фіксовані ціни на певні види сільськогосподарської продукції. Це може бути зроблено на рівні оптових чи роздрібних цін. Фіксовані ціни дозволяють гарантувати мінімальний рівень прибутку для сільських господарств та підтримувати стабільність цін для споживачів.

Держава може надавати фінансову підтримку сільським господарствам через субсидії або дотації. Це може включати в себе прямі платежі сільським

господарствам для компенсації виробничих витрат та забезпечення стабільних цін для споживачів. Держава може встановлювати межі, в яких можуть коливатися ціни на сільськогосподарську продукцію. Це дозволяє ринку відкриватися до конкуренції, але при цьому уникнути різких коливань цін. Держава може обмежувати або сприяти експорту та імпорту сільськогосподарської продукції для збереження внутрішнього ринку та уникнення перевиробництва.

Державні органи можуть слідкувати за станом ринку та вживати заходів в залежності від його потреб, щоб уникнути дефіциту. Держава може надавати фінансові стимули для виробництва вищої якості сільськогосподарської продукції, що може підвищити її вартість на ринку. Важливо враховувати, що вибір методу регулювання цін повинен бути узгоджений з економічними, соціальними та політичними цілями країни, і враховувати специфіку конкретного ринку та його учасників.

Будівництво та розвиток інфраструктури для ефективної переробки сільськогосподарської продукції є ключовими завданнями для розвитку сільського господарства та підвищення його продуктивності. Інфраструктурні об'єкти сприяють збільшенню ефективності виробництва, зменшенню втрат продукції, підвищенню якості продуктів та збільшенню прибутковості для сільських господарств та переробних підприємств.

Ось деякі аспекти будівництва та розвитку інфраструктури для забезпечення ефективної переробки сільськогосподарської продукції:

1. Переробні заводи та фабрики. Будівництво сучасних переробних заводів і фабрик, оснащених високотехнологічним обладнанням для переробки різних видів сільськогосподарської продукції.

2. Зберігання та складування. Створення складських приміщень, амбарів та холодильних камер для зберігання сільськогосподарських продуктів, які можуть підтримувати потрібні умови температури та вологості.

3. Транспортна інфраструктура. Розвиток доріг, залізниць, портів та інших транспортних мереж для ефективної та швидкої доставки сировини та готової продукції.

4. Енергетична інфраструктура. Забезпечення стабільного доступу до електроенергії для роботи обладнання та освітлення, а також розвиток альтернативних джерел енергії, таких як сонячна та вітрова енергія.

5. Водопостачання та системи водовідведення. Розвиток систем водопостачання для забезпечення потреб в воді для переробки та забезпечення відведення відходів від переробки.

6. Дослідницькі та навчальні центри. Створення дослідницьких лабораторій та навчальних центрів для впровадження нових технологій та навчання фахівців у сфері переробки продукції.

7. Інформаційні технології. Впровадження інформаційних систем для управління виробництвом, складським обліком та управління ланцюгами постачання, що дозволяє ефективно керувати процесами переробки та виробництва.

Системи якості та сертифікації. Впровадження стандартів якості та сертифікаційних процедур для забезпечення якості продукції та доступу до міжнародних ринків. Розвиток цієї інфраструктури допомагає збільшити конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції на ринках, забезпечуючи високу якість та ефективність у всьому ланцюзі виробництва. Підтримка впровадження сучасних технологій у сільському господарстві та переробній галузі є важливим завданням для підвищення продуктивності, якості продукції та конкурентоспроможності аграрного сектору.

Забезпечення доступності кредитів для сільських господарств та підприємств з переробної галузі є важливою складовою державної політики у сфері сільського господарства. Це може сприяти розвитку цих галузей, стимулювати виробництво та допомагати підтримувати економічну стабільність в сільських регіонах. Заходи державного регулювання для забезпечення доступності кредитів, представлені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 - Заходи державного регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції для забезпечення доступності кредитів

Захід	Характеристика
Субсидії та гарантії від держави	Держава може надавати субсидії на відсоткові ставки кредитів для сільських господарств та підприємств з переробної галузі. Також можуть бути надані гарантії для зменшення ризиків для банків, що надають кредити
Спеціалізовані кредитні програми	Розробка спеціалізованих кредитних програм, які враховують потреби сільських господарств і підприємств з переробної галузі. Ці програми можуть включати в себе спеціальні умови, такі як понижені відсоткові ставки, довший термін погашення або підтримку для молодих фермерів та маленьких підприємств.
Розвиток кредитних спілок	Створення та підтримка кредитних спілок для сільських господарств може забезпечити доступ до фінансування за сприятливими умовами, оскільки ці спілки можуть працювати на користь своїх членів
Розвиток мікрофінансування	Забезпечення доступності мікрокредитів для дрібних фермерів та малих підприємств в сільських районах. Це може сприяти розвитку малих бізнесів та забезпечити зайнятість у сільських громадах
Сприяння розвитку сільських банків та кредитних установ	Забезпечення сприятливого законодавчого середовища для розвитку сільських банків та інших кредитних установ, які спеціалізуються на обслуговуванні сільськогосподарських клієнтів.

Джерело: [5]

Одним із базових аспектів державного регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції є забезпечення працівників. Регулювання умов праці та забезпечення соціальних гарантій для працівників у сільському господарстві та переробній промисловості є важливими аспектами соціальної політики, спрямованими на захист прав та інтересів працівників.

Основні напрямки цього регулювання включають в себе:

1. Мінімальні стандарти праці. Встановлення мінімальних стандартів щодо робочого часу, оплати праці, відпусток, відпочинку, охорони здоров'я та безпеки на роботі для всіх працівників у сільському господарстві та переробній промисловості.

2. Оплата праці. Встановлення справедливої оплати праці, яка враховує складність та важливість виконуваних завдань у цих галузях. Це може включати в себе встановлення мінімальної заробітної плати, доплати за небезпечні умови праці, премії за високу продуктивність тощо.

3. Соціальні вигоди. Забезпечення працівників медичним страхуванням, відпустками за власний рахунок, пенсійним забезпеченням та іншими соціальними вигодами.

4. Умови праці та безпека. Забезпечення безпечних та здорових умов праці, надання необхідних засобів індивідуального захисту, навчання працівників правилам безпеки та вживання профілактичних заходів.

5. Захист прав працівників. Гарантування права на об'єднання в профспілки, захист від дискримінації на робочому місці, право на страйк та інші форми протесту, які забезпечують висловлення позиції працівників.

6. Професійна підготовка та розвиток. Забезпечення можливостей для навчання, підвищення кваліфікації та розвитку кар'єри для працівників у цих сферах.

7. Соціальний діалог. Сприяння взаємодії між роботодавцями та профспілками для вирішення питань щодо умов праці, оплати праці та інших соціальних питань.

Ці заходи спрямовані на покращення якості життя та робочих умов працівників у сільському господарстві та переробній промисловості, забезпечуючи їм відчуття безпеки та соціальної підтримки.

8. Розвиток сільських територій. Заходи щодо покращення життя на селі, що включають в себе розвиток освіти, охорони здоров'я та інші сфери.

Враховуючи зміну підходів державного регулювання з орієнтацією на сталий розвиток, важливим є дотримання екологічного складника в рамках реалізації таких заходів. Стале використання ресурсів. Поширення методів сталого землеробства та раціонального використання водних ресурсів в сільському господарстві є критично важливою для забезпечення продовольства, збереження природних ресурсів та підтримки екологічно збалансованого розвитку. Способи, які можна використовувати для цього, представлені на рисунку 1.2.

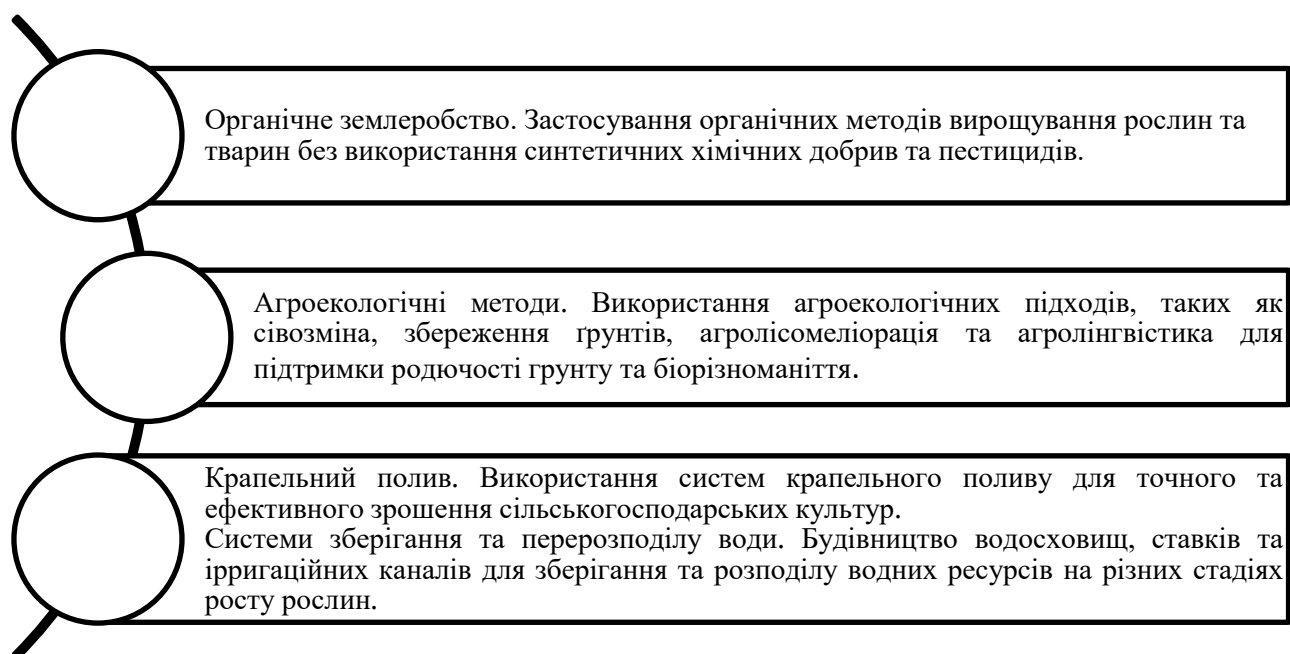

Рисунок 1.2 – Методи державного регулювання з орієнтацією на сталий розвиток

Джерело: [7]

Використання сучасних технологій та даних: Сільськогосподарські датчики та IoT. Встановлення сенсорів у полях, які вимірюють вологість ґрунту, температуру повітря та інші параметри, що дозволяє оптимізувати процеси зрошення та добрив. Використання аналітики даних та алгоритмів штучного інтелекту для прогнозування погодних умов, оптимізації сівозміни та розрахунку оптимальних методів землеробства.

Фінансова підтримка та навчання: Фінансові стимули. Надання субсидій та фінансових інcentивів для сільських господарств, які використовують сталий землеробський підхід та раціонально використовують водні ресурси. Організація тренінгів, семінарів та навчальних курсів для сільських фермерів з питань сталого землеробства та використання водних ресурсів.

Ці заходи спрямовані на покращення ефективності сільського господарства та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище, забезпечуючи при цьому стабільний врожай та рентабельність для сільських господарств.

Правове регулювання передбачає прийняття та впровадження законів, які регулюють діяльність сільського господарства та переробної галузі. Забезпечення виконання встановлених нормативів та стандартів у сфері переробки сільськогосподарської продукції.

Розглянемо більш детально основні теоретичні аспекти державного регулювання у сфері переробки сільськогосподарської продукції.

Так, субсидії та фінансові стимули є одним із інструментів державного регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції. Вони застосовуються з метою підтримки, стимулювання і розвитку підприємств, які займаються переробкою сільськогосподарських продуктів. Основні цілі цих заходів полягають у забезпеченні стійкого розвитку сектора переробки, підвищенні його конкурентоспроможності, створенні нових робочих місць та підтримці економічної діяльності в сільських регіонах [1, с. 54].

Основні форми субсидій та фінансових стимулів у сфері переробки сільськогосподарської продукції включають:

Прямі субсидії. Держава надає фінансову підтримку підприємствам, які займаються переробкою сільськогосподарської продукції, шляхом безпосередньої виплати коштів. Це може включати компенсацію витрат на виробництво, зниження податків, надання пільгових кредитів або безпосереднє фінансування витрат на розширення або модернізацію підприємств.

Прямі субсидії підприємствам переробки сільськогосподарської продукції на території Сумської області є одним із інструментів державної підтримки цього сектора. Ці субсидії надаються з метою сприяння розвитку переробної промисловості, підвищення конкурентоспроможності підприємств та стимулювання інноваційних процесів. Сумська область активно використовує прямі субсидії для підтримки підприємств переробки сільськогосподарської продукції. Ці субсидії можуть бути надані на різних етапах виробничого процесу, включаючи придбання сучасного обладнання, модернізацію технологічних ліній, впровадження інноваційних рішень та підвищення якості продукції. Одним з основних критеріїв отримання субсидій є використання

власної сировини з внутрішнього аграрного сектора. Підприємства, які активно співпрацюють з сільськими господарствами області та використовують місцеву сільськогосподарську продукцію для переробки, можуть мати перевагу при отриманні субсидій.

Прямі субсидії можуть бути надані у формі фінансової підтримки, знижок на енергоспоживання, а також вигідних кредитних умов. Це дозволяє знизити витрати підприємств на виробництво, збільшити їхню прибутковість та стимулює розвиток нових проектів. Прямі субсидії підприємствам переробки сільськогосподарської продукції на Сумщині сприяють створенню робочих місць, зміцненню економічного потенціалу регіону та сприяють розвитку сільськогосподарського сектора в цілому.

Індиректні субсидії. Держава надає підприємствам пільги та підтримку шляхом різних механізмів, таких як зниження ставок податків, забезпечення пільгових умов при закупівлі сировини або матеріалів, фінансування досліджень та розвитку нових технологій. Індиректні субсидії є ще одним інструментом державної підтримки підприємств переробки сільськогосподарської продукції на території Сумської області. Ці субсидії надаються не безпосередньо підприємствам, а шляхом створення сприятливих умов для їх функціонування та розвитку. Одним з основних видів індиректних субсидій є пільгові умови землекористування та оренди. Підприємства переробки сільськогосподарської продукції можуть отримувати земельні ділянки за пільговими тарифами або на довгострокових умовах, що дозволяє їм знизити витрати на оренду та забезпечити стабільність у виробництві.

Крім того, індиректні субсидії можуть включати підтримку у вигляді знижених тарифів на енергопостачання або послуги з водопостачання та водовідведення. Це дозволяє підприємствам зменшити витрати на комунальні послуги та зберегти ресурси для інших напрямків розвитку. Також індиректні субсидії можуть передбачати фінансову підтримку у вигляді дотацій на проведення науково-дослідних робіт, впровадження інноваційних технологій, навчання персоналу та підвищення кваліфікації. Це допомагає підприємствам

вдосконалювати свої технології, підвищувати якість продукції та забезпечувати конкурентоспроможність на ринку. Індиректні субсидії сприяють залученню інвестицій, стимулюють розвиток технічної інфраструктури, сприяють модернізації обладнання та підвищенню ефективності виробництва. Вони сприяють зміцненню позицій підприємств переробки сільськогосподарської продукції в регіоні та сприяють створенню сприятливих умов для їх подальшого розвитку.

Інвестиційна підтримка. Держава надає фінансову допомогу в формі інвестицій для розширення, модернізації або створення нових підприємств у сфері переробки сільськогосподарської продукції. Це може включати надання грантів, кредитів за пільговими умовами, створення спеціальних інвестиційних фондів або залучення приватних інвесторів через публічно-приватні партнерства. Інвестиційна підтримка підприємствам переробки сільськогосподарської продукції на території Сумської області є важливим механізмом, спрямованим на стимулювання їх розвитку, підвищення конкурентоспроможності та модернізацію виробничих потужностей. Інвестиційна підтримка надається з метою привернення нових інвестицій, сприяння створенню робочих місць та підвищенню якості та обсягів виробництва.

Одним з основних інструментів інвестиційної підтримки є надання фінансової допомоги у вигляді інвестиційних кредитів або субсидій на розвиток підприємств. Ці кошти можуть бути спрямовані на придбання нового обладнання, модернізацію виробничих ліній, впровадження інноваційних технологій та розширення виробничих потужностей. Додатково, інвестиційна підтримка може включати пільгові умови оренди або надання земельних ділянок для розміщення виробничих приміщень підприємств. Це сприяє зниженню витрат на оренду та забезпечує стабільні умови для розвитку виробництва.

Крім того, держава може здійснювати інвестиційні внески через участь у формуванні спеціальних інвестиційних фондів або програм розвитку,

спрямованих на підтримку сільськогосподарської переробки. Це дозволяє залучати додаткові ресурси та експертизу для розвитку галузі. Загалом, інвестиційна підтримка підприємствам переробки сільськогосподарської продукції в Сумській області сприяє їхньому стабільному розвитку, зміцненню конкурентоспроможності та забезпеченню якісного виробництва.

Підтримка експорту. Держава може надавати фінансову підтримку підприємствам, які займаються переробкою сільськогосподарської продукції для підвищення їх конкурентоспроможності на зовнішніх ринках. Це може включати надання експортних субсидій, страхування ризику експорту, забезпечення пільгових умов для торгівлі та рекламування виробництва на міжнародних виставках та ярмарках. Підтримка експорту підприємствам переробки сільськогосподарської продукції на території Сумської області є важливим заходом для сприяння їхньому міжнародному розвитку та збільшенню обсягів експорту. Ця підтримка здійснюється з метою посилення конкурентоспроможності продукції, розширення ринків збуту, привертання іноземних інвестицій та підвищення економічного потенціалу регіону.

Одним з інструментів підтримки експорту є надання фінансової допомоги підприємствам для здійснення експортних операцій. Це може включати фінансування витрат на маркетинг, рекламу, участь у виставках та ярмарках, організацію логістики та транспортування товарів, отримання сертифікацій та документації для експорту. Крім того, підприємствам надається консультаційна підтримка з питань експорту, включаючи допомогу в плануванні міжнародних ринків, виявленні експортних можливостей, адаптації продукції до вимог зовнішніх ринків, вирішенні легальних та митних питань, а також підтримка у встановленні партнерських зв'язків з іноземними компаніями та покупцями.

Держава також може встановлювати спеціальні програми та заходи для стимулювання експорту, такі як фінансування експортних заходів, зниження митних тарифів та інших торгових бар'єрів, залучення зовнішніх експертів та консультантів для підтримки експортної діяльності тощо. В цілому, підтримка експорту підприємствам переробки сільськогосподарської продукції у Сумській

області сприяє їхньому успішному проникненню на зовнішні ринки, розширенню географії збуту та збільшенню обсягів експортних операцій, що сприяє розвитку аграрного сектору та економіки області в цілому.

Держава може інвестувати у розвиток сільської інфраструктури, такої як будівництво та модернізація зерноскладів, холодильних камер, м'ясопереробних заводів, логістичних центрів та інших об'єктів, що сприяють переробці та зберіганню сільськогосподарської продукції. Ці заходи спрямовані на стимулювання розвитку сектора переробки, покращення якості продукції, збільшення виробництва та розширення експортного потенціалу сільськогосподарських продуктів. Вони також можуть сприяти зменшенню залежності від імпорту та підвищенню доходів сільських господарств. Розвиток інфраструктури підприємств переробки сільськогосподарської продукції на території Сумської області є важливим фактором для підвищення їхньої ефективності, конкурентоспроможності та розвитку аграрного сектору в цілому. Інфраструктура включає різноманітні елементи, такі як будівлі та споруди, транспортні мережі, комунікації, енергетичні системи, логістичні послуги та інші компоненти, необхідні для оптимальної функціонування підприємств.

Усі ці заходи сприяють розвитку підприємств переробки сільськогосподарської продукції в Сумській області, покращують умови їх функціонування та сприяють залученню інвестицій, підвищенню конкурентоспроможності та розвитку аграрного сектору.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В СФЕРІ ПЕРЕРОБКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

2.1 Оцінка стану розвитку галузі переробки сільськогосподарської продукції в Сумській області

Оцінкою стану розвитку галузі переробки сільськогосподарської продукції в Сумській області займається Департамент агропромислового розвитку Сумської обласної військової адміністрації. Так, Департамент агропромислового розвитку Сумської обласної державної адміністрації (далі – Департамент) є частиною Сумської обласної державної адміністрації, який формується головою Сумської обласної державної адміністрації і підпорядковується Міністерству аграрної політики та продовольства України (далі – Мінагрополітики).

Департамент був створений шляхом перейменування головного управління агропромислового розвитку Сумської обласної державної адміністрації згідно з розпорядженням голови Сумської обласної державної адміністрації від 20.08.2012 № 333-ОД «Про зміни в структурі та чисельності окремих структурних підрозділів Сумської обласної державної адміністрації».

Департамент у своїй діяльності також використовує програму розвитку агропромислового комплексу Сумської області на період до 2027 року [19]. Програма розвитку агропромислового комплексу Сумської області на період до 2027 року, який включає такі цілі, як зростання обсягів залучених інвестицій, створення нових робочих місць, розширення площ плодово-ягідних культур та збільшення поголів'я корів у фермерських та сімейних фермерських господарствах.

Зростання обсягів залучених інвестицій сприятиме підвищенню конкурентоспроможності аграрного сектору та забезпеченню стійкого

розвитку. Упродовж 2022 року було здійснено роботу з метою досягнення основних вказівників технічного завдання «Створення умов для виробництва, зберігання та глибокої переробки сільськогосподарської продукції». У зв'язку із введенням воєнного стану відповідно до Указу Президента України від 24.02.2022р. №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», розподіл коштів державного бюджету за напрямками відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 08.02.2017 № 77 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки сільгосптоваровиробників», не був затверджений. Це сталося через те, що кошти державного бюджету були розподілені на потреби оборони держави.

Ось чому у 2022 році державні кошти не спрямовані на підтримку розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції, як це було передбачено постановою Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2018 року №107 (зі змінами) [32]. У 2023 році галузь переробки сільськогосподарської продукції стикнеться із складнощами, аналогічними минулому року. Очікується скорочення площі, яка використовується для сільськогосподарських культур та зменшення їх врожаю. За даними обласних управлінь адміністрацій, площа господарств, яка буде посіяна в 2023 році на контрольних територіях України, очікується на рівні 21,8 млн гектарів. Це на 6,8 млн гектарів менше, ніж у 2021 році (28,6 млн гектарів). За прогнозами Національного банку України, врожай зернових культур в 2023 році складатиме приблизно 46 млн тонн (приблизно на 15% менше, ніж у попередньому році) [34].

Це зменшення пов'язане зі зростанням витрат на вирощування сільгоспкультур та ускладненням збуту продукції. Сільськогосподарські виробники змушені змінювати структуру виробництва, спрямовуючи її на високорентабельні сільськогосподарські культури. У 2023 році планується збільшення посівних площ під олійні культури, такі як ріпак, соя та соняшник, а площі під пшеницею буде зменшено. Також фермерам доведеться

відмовитися від вирощування трудомістких культур, зокрема, борщового набору та ранньої сезонної продукції, що негативно вплине на їх можливість забезпечувати населення країни.

Ситуація у тваринницькій галузі залишатиметься складною через скорочення поголів'я тварин у господарствах населення, збільшення витрат на виробництво (у зв'язку з повномасштабною війною витрати на тваринництво зросли на 64% у домогосподарствах) [33]. Функціонування переробної галузі буде також впливати стан забезпечення тваринницьких підприємств електроенергією, оскільки системи вентиляції, опалення, годівлі, а також охолодження і зберігання продукції залежать від стабільного електропостачання.

Говорячи про діяльність Департаменту агропромислового розвитку Сумської обласної державної адміністрації, зазначимо, що ею було проведено 20 організаційних та інформаційних заходів, спрямованих на створення умов для виробництва, зберігання та глибокої переробки сільськогосподарської продукції. Серед цих заходів були наради, онлайн-зустрічі, засідання у форматі «круглого столу» на тему «Формування врожаю ранніх зернових культур в умовах Північно-Східного регіону України та особливості його збирання у 2022 році», науково-практична конференція «Стан розвитку бджільництва на Сумщині» та науково-практичний семінар з розвитку коноплярства «HEMP FEST».

В агропромисловому секторі області проводиться робота з виконання технічного завдання щодо створення аграрних логістичних центрів. Для створення холодильного логістичного центру, ТОВ «ЦУМАДА» здійснює реконструкцію приміщення у місті Суми. Також була розроблена стратегія зв'язку з європейськими донорами та підготовлені грантові заявки. Для створення пункту глибокої заморозки ягід та фруктосушіння на території Куянівського старостинського округу Білопільської міської ради було виділено 5 гектарів комунальної землі. Заявка на отримання гранту була подана з метою

облаштування цеху для сушіння та переробки сільськогосподарської продукції, зокрема виготовлення сухих овочевих сумішей.

У 2022 році розглядалися питання щодо створення логістичного центру для зберігання і переробки плодово-ягідної продукції з подальшою реалізацією на базі підприємства «СТРОЙСЕЛМІ-ЛТД» у місті Суми. На території Глухівської міської ради проводилося вирощування мальви, включаючи землі комунальної власності у ДП «Мальва». Зібрана продукція, незважаючи на воєнний стан, реалізується на місцевому ринку. Дубов'язівською селищною радою були проведені заходи щодо розроблення кошторисної документації для реалізації проекту «Первинна переробка та заморозка плодово-ягідної та овочевої продукції» у 2022 році.

У Сумській області існує 43 елеватори, які надають послуги з приймання та зберігання зерна. Загальна місткість цих елеваторів становить 2 895 тис. тонн, з яких 13 є потужностями сільгосппідприємств і мають місткість 762 тис. тонн. Перелік хлібоприймальних підприємств (ХПП) та комбінатів хлібопродуктів (КХП) Сумської області (01.01.2023) (див. додаток А).

У селі Степанівка Сумського району компанія «Ханзе Агрі Україна» відкрила новий елеватор, який може одночасно зберігати до 100 тис. тонн зерна та олійних насінинь. Про це повідомляє пресслужба Департаменту агропромислового розвитку Сумської обласної державної адміністрації. Новий елеватор може щодня приймати до 4 тис. тонн зерна і відвантажувати його залізничним та автотранспортом в обсязі 3,5 тис. тонн і 1,5 тис. тонн відповідно.

На елеваторі працює лабораторія, сертифікована за міжнародними стандартами якості ISO 9001:2015. Також є дві сушарки: одна потужністю 2,5 тис. тонн за добу, яка працює на газовому опаленні, і друга потужністю 1 тис. тонн за добу, яка використовує альтернативне паливо [15]. Відкриття елеватора сприяє створенню 45 робочих місць, що сприяє підвищенню зайнятості сільського населення та збільшенню надходжень до бюджетів різних рівнів.

Доступна місткість елеваторів повністю задовольняє потреби сільськогосподарських виробників у прийманні та належному зберіганні зернових культур. Крім того, сільськогосподарські складські приміщення можуть вмістити приблизно 1,5 мільйон тонн зерна. Протягом маркетингового року область може зберігати понад чотири мільйони тонн зерна.

Визначимо пріоритети розвитку переробки сільськогосподарської продукції в умовах потенційних загроз блокування українських портів. У 2022 році повномасштабна агресія з боку Росії мала за мету не тільки атакування військових об'єктів, але й руйнування національної економіки України. Для українських сільськогосподарських виробників також і для виробників Сумщини одним з основних уразливих моментів стало блокування морських портів, що фактично призвело до припинення експорту сільськогосподарської продукції традиційними торговельними шляхами. Це суттєво зменшило дохідність вітчизняних сільськогосподарських виробників та знизило експортні прибутки. За оцінками Міністерства аграрної політики та продовольства України і Київської школи економіки, втрати сільськогосподарських виробників від блокади портів становили 11,9 млрд доларів США.

Уряд здійснив значні кроки для переорієнтації експортних потоків аграрної продукції на західний кордон, збільшився обсяг постачання продукції через залізницю та річкові порти на Дунаї. Так, якщо в березні поточного року було експортовано 331,6 тис. тонн агропродукції, то вже в липні цей показник зріс до 2751,7 тис. тонн (див. діаграму). В загальному, до відкриття чорноморських портів, станом на 1 серпня, було відвантажено майже 8 млн тонн продовольства, що є меншим показником порівняно з минулим роком за період з березня до липня, коли було відвантажено понад 19,5 млн тонн.

Угоди, які були підписані Україною та РФ з посередництвом Туреччини під назвою «Ініціатива щодо безпечного транспортування зерна та продуктів харчування з українських портів» 22 липня, передбачають відновлення експорту зерна та пов'язаних харчових продуктів. За очікуваннями Мінекономіки, ці угоди дозволять трем українським портам обслуговувати

приблизно 80 суден на місяць, і Мінінфраструктура планує щомісячний експорт зерна на рівні 5 млн тонн. Це допоможе забезпечити виконання раніше укладених експортних контрактів.

Проте важливо враховувати, що угода про розблокування українських портів діятиме протягом 120 днів з моменту підписання (з можливістю автоматичного продовження на такий же період), а РФ залишається агресором і може в будь-який момент скасувати ці домовленості. Тому важливо максимально використати можливість відновлення експорту зерна з українських портів у найближчий період, що допоможе зменшити навантаження на інфраструктуру зберігання зернових, стабілізувати ціни і відновити валютні надходження в країну, а також забезпечить фінансування посіву озимих культур на майбутній рік.

Проте, в майбутньому необхідно зосередитися на розширенні первинної та глибокої переробки сільськогосподарської сировини в межах країни, а також збільшити частку готової харчової продукції та виробів з вищою доданою вартістю в експорті. Це допоможе зменшити залежність від зовнішніх поставок і підвищить вартість 1 тонни експортованої продукції, загалом підвищить стійкість сільськогосподарського сектору країни. Збільшення внутрішньої переробки сільськогосподарської продукції дозволить підприємствам отримувати вищий прибуток і покращить зайнятість сільського населення.

Отже, для сприяння розвитку внутрішньої переробки сільськогосподарської продукції в Національному плані відновлення та реалізації необхідно враховувати ряд заходів, серед яких основними є наступні: Підтримка швидкого запуску переселених агропереробних підприємств з активною допомогою військово-цивільних адміністрацій/територіальних громад у питаннях землевідведення, підключення до комунікацій, відтермінування сплати податків, а також підбір потенційних працівників серед місцевих мешканців та тимчасово переселених осіб, а також пошук потенційних постачальників сировини серед місцевих та прилеглих до громади виробників сільськогосподарської продукції. Гарантією стабільного запуску і

функціонування таких підприємств буде укладення попередніх (до введення в дію переробних підприємств) та довгострокових угод щодо постачання виробленої продукції до дошкільних та шкільних навчальних закладів, лікарень, інших соціальних закладів та установ, що належать до територіальної громади.

Довготривале блокування українських портів суттєво вплинуло на можливості збереження зібраного минулого року врожаю в належній якості. Продовольче зерно, яке тривалий час зберігається, втрачає свої якісні характеристики й переходить у фуражне, що знижує його ціну. У таких умовах перспективною стає переробка цього зерна на комбікорми для тваринництва з метою задоволення внутрішнього попиту. Активна підтримка державою ініціативи самозабезпечення населення продовольством у рамках програми «Сади Перемоги», серед іншого, передбачає розвиток подвірних господарств і створення умов для утримання й відгодівлі худоби та птиці, що потребує відповідної кормової бази. Оскільки вирощування тварин за таких умов не вимагатиме складних сертифікованих процедур утримання та годівлі, зростатиме використання міні-потужностей (зернодробарок) для подрібнення зернових культур без спеціального очищення, що використовуються для кормування худоби.

Таким чином буде збільшено внутрішнє споживання фуражного зерна та зменшиться навантаження на транспортну інфраструктуру, спрямовану на експортні поставки. Сприяння залученню інвестицій для будівництва підприємств харчової продукції, спеціалізованих на виробництві тривалих зберігань готових продуктів харчування, таких як борошно, макаронні вироби, сушене та вялене м'ясо, ковбаси, сухі супи, пюре, швидкоприготовна вермішель тощо. Інвестиційні умови повинні бути однаковими для українських і іноземних компаній, а також для спільних підприємств. При цьому ми маємо враховувати, що потужності підприємств повинні бути значно більшими, ніж можливості української сировинної бази, і виробництво повинно відповідати стандартам якості та безпеки продуктів харчування, які існують у ЄС та в світі.

Таким чином, вітчизняні підприємства зможуть переробляти не тільки українську сільськогосподарську продукцію, але й закуповувати іноземну сировину для внутрішньої переробки та експорту готових харчових продуктів. Уряд має зосередити зусилля на налагодженні бізнес-контактів між вітчизняними та іноземними партнерами з метою укладання відповідних економічних контрактів на постачання сільськогосподарської сировини в Україну та експорт готової харчової продукції.

Розширення присутності українських харчових продуктів на ринках країн, які тимчасово скасували обмеження на імпорт української продукції. У квітні–травні цього року Канада, Велика Британія та країни Європейського Союзу оголосили про безмитний і безквотний імпорт з України на рік. Це надзвичайний крок у підтримку України, яка перебуває у стані війни, і сприяє зростанню експорту з України. Щоб полегшити становище українських виробників та експортерів, уряд повинен допомагати у встановленні бізнес-контактів між українськими підприємцями та закордонними партнерами для розвитку довгострокового співробітництва, а також пошуку нових можливостей постачання української продукції на європейські та світові ринки.

Зміцнення розвитку виробництва біопалива. Зараз близько 64% світового біоетанолу виробляється з кукурудзи, а близько 77% світового біодизелю базується на рослинних оліях (37% - ріпакова олія, 27% - соєва олія, 9% - пальмова олія) або відпрацьованих оліях (21%). Це означає, що виробництво біопалива залежить від сільськогосподарських культур, які є основною складовою українського аграрного експорту (зернові культури - 48%, олійні культури - 23%). Виробництво біопалива для власного використання сприятиме енергетичній незалежності сільського господарства та знизить витрати на паливо. Крім того, розвиток виробництва біопалива створить нові робочі місця як у сільському господарстві, так і в промисловості. За оцінками експерта М. Габреля, на кожну тисячу тонн нафтового еквіваленту біопалива створюється 16 робочих місць, переважно в сільській місцевості. Таким чином, перетворення вітчизняної рослинницької продукції на біопаливо сприятиме

зменшенню навантаження на інфраструктуру для зберігання, покращить енергетичний баланс сільськогосподарських виробників та країни в цілому, а також сприятиме створенню нових робочих місць.

Підтримка співробітництва між регіонами та громадами для розвитку внутрішньої переробки сільськогосподарської продукції та стабілізації продовольчих систем на місцевому рівні. Російська агресія зачепила не тільки військові об'єкти, але й економічний потенціал країни. У сільському секторі особливо постраждали об'єкти зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, а також масово мінувалися сільськогосподарські землі. Це призвело до значних збитків для деяких регіонів та громад, де зруйнована інфраструктура, а інші регіони не мають достатньо ресурсів для обробки земель. Оскільки відновлення постраждалих об'єктів потребує часу, а потенціал регіонів і громад у розміщенні переробних підприємств різний, розумно постачати сільськогосподарську продукцію з громад, де є сировинна база, але недостатня кількість переробних потужностей. Це можна зробити шляхом укладання економічно вигідних угод з громадами, які мають розвинену переробну базу, на обмін готовою харчовою продукцією та напівфабрикатами.

Розробка та прийняття програмних документів для розвитку сільськогосподарського виробництва, включаючи стратегії розвитку аграрного сектору економіки та програми їх втілення. Ці документи повинні відображати пріоритети державної політики щодо підтримки виробників сільськогосподарської продукції та переробних підприємств. Одним з основних завдань таких підприємств є збільшення внутрішньої переробки сільськогосподарської продукції та зростання частки готових харчових продуктів та виробів з вищою доданою вартістю у структурі агропродовольчого експорту [23].

Ці заходи спрямовані на підтримку українських виробників та експортерів у контексті російського вторгнення і сприятимуть стабілізації сільського господарства, забезпеченню енергетичної незалежності та розвитку внутрішнього ринку.

2.2 Аналіз ефективності заходів державного регулювання в сфері переробки сільськогосподарської продукції

Розглядаючи існуючі форми підтримки розвитку сільськогосподарських підприємств, можна виділити три групи: непрямі, прямі та опосередковані. Непрямі форми включають державні інтервенції в сільськогосподарську продукцію, регулювання внутрішніх цін та митних тарифів на користь місцевих виробників тощо. Прямі форми передбачають надання субсидій, кредитів та компенсацій частини витрат на страхування врожаю. Опосередковані форми включають списання та реструктуризацію заборгованості з податків і зборів, встановлення спеціального режиму оподаткування, розробку цільових державних програм розвитку сільськогосподарського виробництва, стимулювання науково-дослідної діяльності тощо.

Успішний розвиток сільськогосподарського виробництва досягається завдяки гармонійному поєднанню адміністративних та економічних методів підтримки сільськогосподарських підприємств. Необхідність адміністративного регулювання сільськогосподарського виробництва обумовлена еволюцією ринкових відносин, глобалізаційними процесами та зростаючою конкуренцією, монополізацією та проблемами навколишнього середовища. Ринкові механізми повинні вирівнювати інтереси ринкових суб'єктів.

У контексті державного регулювання ринку сільськогосподарської продукції варто звернути увагу на державну інноваційну та інвестиційну політику для агропромислового сектору. Цілі і завдання цієї політики відповідають потребам сучасності у використанні інноваційних можливостей для ефективного розвитку сільськогосподарського виробництва. Для реалізації інноваційної політики важливими є заходи щодо активізації інноваційного підприємництва, розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності в аграрному секторі, модернізації технологій, розвитку логістики та співпраці з зарубіжними партнерами. Головним завданням інвестиційної політики є покращення інвестиційного клімату, стимулювання інвестицій у виробництво

та переробку сільськогосподарської продукції, розвиток державно-приватного партнерства.

Так, заходи державного регулювання в сфері переробки сільськогосподарської продукції включають:

Розробка та впровадження нормативно-правових актів. Держава встановлює законодавчі норми та правила, що регулюють діяльність переробних підприємств. Це можуть бути вимоги щодо якості та безпеки продукції, санітарні та фітосанітарні норми, екологічні стандарти, маркування продукції та інші.

Фінансова підтримка. Держава надає фінансову підтримку переробним підприємствам, наприклад, через надання субсидій, кредитів з пільговими умовами, грантів або інвестиційних програм. Це сприяє модернізації технологій, розширенню виробництва та підвищенню конкурентоспроможності підприємств.

Напрямки розподілу коштів для державної підтримки розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції в 2021 році можна зведені до наступних пунктів:

- Спеціальна бюджетна дотація за наявні бджолосім'ї - 240 000,0 тис. гривень.
- Часткове відшкодування вартості закуплених для подальшого відтворення племінних тварин - 350 000,0 тис. гривень.
- Часткове відшкодування вартості будівництва та/або реконструкції тваринницьких ферм і комплексів - 350 000,0 тис. гривень.
- Часткова компенсація вартості будівництва та/або реконструкції тваринницьких ферм і комплексів в частині витрат, профінансованих без урахування податку на додану вартість - 60 000,0 тис. гривень.
- Спеціальна бюджетна дотація за утримання кізочок, козематок, ярок, вівцематок - 50 000,0 тис. гривень.
- Спеціальна бюджетна дотація за приріст поголів'я корів власного відтворення - 100 000,0 тис. гривень.

- Усього у 2021 році було спрямовано 1 150 000,0 тис. гривень для державної підтримки розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції.

12 травня 2022 року на засіданні Уряду була прийнята постанова, яка розширює та удосконалює державну підтримку розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції. Це означає, що уряд збільшив фінансування програми підтримки розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції. Одним із пріоритетних завдань Уряду є розвиток тваринництва, збільшення поголів'я великої рогатої худоби, зокрема молочних корів, зростання сільськогосподарського виробництва та підвищення прибутковості господарств.

Постановою було збільшено відсоток відшкодування за наступними напрямками: часткове відшкодування вартості племінних тварин, бджіл, генетичного матеріалу з 50% до 80%; часткове відшкодування вартості будівництва та/або реконструкції тваринницьких ферм і комплексів з 30% до 50% (до 70% для сільськогосподарських кооперативів); часткове відшкодування вартості об'єктів зберігання та переробки зерна з 30% до 50%. Загалом, державна підтримка буде надаватися за шістьма напрямками: спеціальна бюджетна дотація для наявних бджолосім'їв - 240 млн грн; часткове відшкодування вартості племінних тварин, бджолиних пакетів, генетичного матеріалу та інших - 350 млн грн; часткове відшкодування вартості будівництва та/або реконструкції тваринницьких ферм і комплексів, рибницьких господарств, доїльних залів, підприємств з переробки сільськогосподарської продукції - 350 млн грн; часткова компенсація вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів, доїльних залів, підприємств з переробки сільськогосподарської продукції з банківськими кредитами - 60 млн грн; спеціальна бюджетна дотація для утримання кізочок, козематок, ярочок, вівцематок - 50 млн грн; спеціальна бюджетна дотація за збільшення поголів'я власного відтворення корів - 100 млн. грн. [33].

Розвиток інфраструктури. Держава забезпечує розвиток необхідної інфраструктури для переробки сільськогосподарської продукції, такої як будівництво та модернізація переробних заводів, складських приміщень, логістичних систем, транспортних мереж та інших об'єктів.

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Держава встановлює митні тарифи, квоти на імпорту та експорт сільськогосподарської продукції, регулює участь підприємств у міжнародній торгівлі, сприяє залученню іноземних інвестицій у переробку сільськогосподарської продукції.

Надання консультацій та підтримки. Держава надає консультаційну підтримку переробним підприємствам з питань управління, виробництва, маркетингу, експорту та інших аспектів діяльності. Також можуть проводитись навчальні та тренінгові програми для підвищення кваліфікації фахівців у галузі переробки сільськогосподарської продукції.

Моніторинг та контроль. Держава здійснює моніторинг якості, безпеки та виробничого процесу переробних підприємств, проводить перевірки та контролює дотримання нормативно-правових вимог.

Ці заходи спрямовані на підтримку та розвиток сектору переробки сільськогосподарської продукції, забезпечення якості та безпеки продукції, стимулювання експорту та зміцнення конкурентоспроможності у внутрішньому та зовнішньому ринках.

Проведемо аналіз ефективності заходів державного регулювання в сфері переробки сільськогосподарської продукції. У 2016 році Програма передбачала фінансування на реалізацію своїх напрямів за рахунок коштів обласного бюджету в обсязі 546,0 тис. гривень. В обласному бюджеті на ці напрями також було виділено загальну суму в розмірі 546,0 тис. гривень, але фактично було сплачено лише 96 тис. гривень. З метою навчання 8 осіб за напрямом «Підвищення кваліфікації відповідних менеджерів органів місцевого самоврядування», 8 сільським та селищним радам у 2016 році було надано субвенції на суму 96 тис. гривень.

Виконання заходів Програми привело до позитивних результатів. У 2020 році в усіх категоріях господарств області індекс сільськогосподарської продукції становив 104,1% в порівнянні з 2019 роком. У сільськогосподарських підприємствах області цей показник становив 105,4%. Сумська область займає друге місце серед регіонів України за темпами виробництва валової сільськогосподарської продукції. У галузі рослинництва в 2020 році порівняно з 2015 роком було збільшено обсяги виробництва: зерна - на 1,3 рази, соняшнику - на 1,9 рази, овочів - на 1,1 рази.

У 2020 році на території області було обмолочено зернові та зернобобові культури на площі 670,7 тис. гектарів, зібрано 4 856 тис. тонн зерна, що становить 9,4% більше, ніж у відповідному періоді 2019 року. Середня урожайність склала 72,4 центнера з гектара, що на 7,2 центнера вище, ніж у 2019 році. Сумська область займає перше місце серед регіонів України за урожайністю зернових та зернобобових культур, п'яте місце за урожайністю кукурудзи на зерно (87,1 центнера з гектара) та третє місце за валовим виробництвом зерна.

За попередніми даними, у 2019 році на Сумщині у всіх категоріях господарств було вироблено валової продукції сільського господарства на суму 11,4 млрд гривень (у постійних цінах 2010 року), що становить 100,2% від рівня 2018 року. За темпами виробництва сільськогосподарської продукції Сумщина посіла 11-е місце серед регіонів України у 2019 році. У галузі рослинництва, за підсумками 2019 року, на Сумщині було зібрано понад 4,4 млн тонн зернових та зернобобових культур, що повністю задовольнило потребу регіону у зерні та створило можливості для експорту. Місцеві аграрії також встановили рекорд з виробництва олійних насінин.

Вперше в області загальне виробництво соняшнику, сої та ріпаку перевищило 1 млн тонн і має потенціал для подальшого зростання. У 2019 році Сумщина займала 4-е місце серед регіонів України за урожайністю зернових і зернобобових культур (65,2 ц/га) та соняшнику (32,8 ц/га), а за валовим виробництвом зерна – 5-е місце, включаючи гречку – 4-е місце. У галузі

тваринництва, у всіх категоріях господарств Сумщини у 2019 році було вироблено 68,7 тис. тонн м'яса (на 2,1 тис. тонн або 3,2% більше, ніж у 2018 році), 379,7 тис. тонн молока (на 7,5% менше або 30,8 тис. тонн) та 410,9 млн штук яєць (105,1% порівняно з 2018 роком). За поголів'ям великої рогатої худоби та валовим виробництвом молока, Сумська область посідала 8-е місце серед сільськогосподарських підприємств регіонів України, а за поголів'ям корів – 7-е місце.

У галузі харчової та переробної промисловості, у 2019 році індекс виробництва харчових продуктів та напоїв склав 105,6%. Сумська область експортує масло вершкове, молоко сухе знежирене, сир твердий, м'ясо яловичини та птиці, олію соняшникову, яйця курячі та інші продукти до понад 20 країн. У 2019 році найбільшу частку в структурі експорту молочних продуктів складало сухе знежирене молоко (60%), за ним йшли масло вершкове (27%) та сири тверді (12%). У порівнянні з 2018 роком, коли масло вершкове складало більшу частку в експорті (60%), сухе молоко (26%) та сири тверді (14%), структура експорту продовольства дещо змінилася.

Обсяги інвестицій в розвиток агропромислового комплексу та сільських територій області постійно збільшуються. За даними на 1 січня 2020 року, у сумському агропромисловому комплексі було залучено 1 723,5 млн гривень інвестиційних коштів. У 2019 році проводилися роботи на 50 інвестиційних об'єктах. У рамках зусиль щодо розширення мережі зернової інфраструктури та впровадження передових технологій приймання та зберігання зерна, протягом звітного періоду у Сумській області було зведено нові елеватори: ємністю 120 тис. тонн в ТОВ «Кролевецький комбікормовий завод» у місті Кролевець, ємністю 91 тис. тонн в ТОВ «Кононівський елеватор» і ємністю 39 тис. тонн в ТОВ «Авіс Зернотрейд» у Роменському районі.

У 2020 році в області було зібрано рекордну кількість олійних культур – 1,1 млн тонн, що є найвищим показником в історії Сумщини. Загалом на площі 278,2 тис. гектарів було зібрано 900 тис. тонн соняшнику, що розміщує Сумську область на 5-му місці серед регіонів України. Урожайність соняшнику

становила 32,3 центнера з гектара, що є другим найвищим показником серед регіонів України.

У галузі тваринництва, по сільськогосподарських підприємствах Сумщини, область посідає 7-е місце за чисельністю корів серед регіонів України і 8-е місце за валовим виробництвом молока. У галузі харчової та переробної промисловості індекс виробництва харчових продуктів та напоїв в 2020 році становив 105,4%. Підприємства цієї галузі в області розвивають свій експортний потенціал, експортуючи такі продукти, як масло вершкове, молоко сухе знежирене, сир твердий та м'який, м'ясо яловичини та птиці, олія соняшникова та курячі яйця в більш ніж 20 країн. У 2020 році було відкрито ринки таких країн, як США, Вірменія, Польща та ПАР.

Протягом 2020 року було експортовано 2 340 тонн яловичини до Білорусі, Узбекистану, Казахстану, Грузії та Китаю; 94 тонни м'яса птиці до Беніну та Азербайджану; 165 тонн твердого та м'якого сиру до Киргизстану, Казахстану, ОАЕ та США; 420 тонн масла вершкового до Азербайджану, Грузії, США, Вірменії та Казахстану; 893 тонни молока сухого до Азербайджану, Китаю, Єгипту, Грузії, Албанії, Бангладешу та ПАР; 14,8 млн штук курячих яєць до ОАЕ, Саудівської Аравії, Королівства Бахрейн, Кувейту та Оману; 3 151 тонну соняшникової олії та 9 907 тонн соняшникового шроту до Польщі та Білорусі.

Кожного року зросли обсяги інвестицій, що витрачаються на розвиток агропромислового комплексу та сільських територій області. Згідно з оперативними даними, в рамках реалізації Програми розвитку агропромислового комплексу та сільських територій області було залучено понад 8,8 млрд гривень інвестиційних коштів, а також було створено понад 340 нових робочих місць, включаючи 95 нових місць у 2020 році. Наприклад, у 2020 році була запущена в експлуатацію перша черга елеватора ТОВ «Харківцевське» з потужністю 28 тис. тонн (прогнозована загальна потужність елеватора - 112 тис. тонн). Також були введені в експлуатацію додаткові ємності елеватора групи компаній «Росток-Холдинг» (м. Глухів) з потужністю 27 тис. тонн.

На Великописарівщині були побудовані міні-елеватори у ТОВ «Україна» з потужністю 5 тис. тонн та ФГ «Бантов» з потужністю 3 тис. тонн. Також завершується будівництво додаткових ємностей елеватора ТОВ «Кролевецький комбикормовий завод» (м. Кролевець) з потужністю 120 тис. тонн. У ТОВ «Велетень» (м. Глухів) проводяться роботи з будівництва доїльного залу з потужністю 500 голів корів. Також було проведено реконструкцію тваринницького приміщення ТОВ «Молоко Вітчизни» у Конотопському районі з потужністю 400 голів за вартістю 14,1 млн гривень, а у ТОВ «Індичка» у Сумському районі були побудовані приміщення для утримання 43 тис. голів птиці за вартістю 49,4 млн гривень.

Одним з найпривабливіших об'єктів для інвестицій на Сумщині є будівництво елеватора з потужністю 100 тис. тонн приватно-виробничим комерційним підприємством «СТС» у селі В'язове Конотопського району. Планується, що елеватор буде введено в експлуатацію у 2021 році, маючи проектну потужність 100 тис. тонн для зберігання зернових та олійних культур. Орієнтовна вартість проекту становить 440 млн гривень, і очікується, що будівництво елеватора створить 100 нових робочих місць.

У 2021 році також передбачається введення в експлуатацію олійно-екстракційного заводу ТОВ «ЕЛІТ-ОІЛ» (м. Ромни), який розпочав будівництво в 2016 році. Завод буде здатен переробляти 600 тонн олійних насінин щодня, а загальна орієнтовна вартість проекту становить 150 млн гривень. Очікується створення 200 робочих місць, з них 35 були створені в 2020 році. Доходи селян також зростають. Рівень середньомісячної заробітної плати одного штатного працівника в сільському господарстві у січні-листопаді 2020 року склав 10 185 гривень, що на 12,1% більше, ніж у відповідному періоді 2019 року, та в 3,2 рази більше, ніж у відповідному періоді 2015 року. Також зросли надходження до бюджетів на всіх рівнях. Станом на 1 січня 2021 року сільськогосподарські платники податків внесли до бюджетів на всіх рівнях 2,9 млрд гривень (на 417 млн гривень більше, ніж у 2019 році), в тому числі понад 1,4 млрд гривень до місцевих бюджетів (на 93,2 млн гривень більше).

2.3. Моніторинг впливу органів державної влади в стимулюванні розвитку переробки сільськогосподарської продукції

Органи державної влади відіграють важливу роль у стимулюванні розвитку переробки сільськогосподарської продукції.

Для проведення моніторингу органів державної влади в стимулюванні розвитку переробки сільськогосподарської продукції Сумщини використаємо такі критерії:

1. Законодавча база. Оцінка наявності та ефективності законів, нормативно-правових актів та програм, спрямованих на підтримку та стимулювання розвитку переробки сільськогосподарської продукції в Сумській області.

2. Фінансування. Аналіз обсягу фінансування, виділеного з державного бюджету та інших джерел, на розвиток переробки сільськогосподарської продукції в області. Оцінка рівня використання виділених коштів та їх ефективності.

3. Інфраструктура. Огляд наявності та розвитку необхідної інфраструктури для переробки сільськогосподарської продукції, такої як зернохосовища, млини, маслозаводи, м'ясокомбінати, переробні заводи тощо. Аналіз рівня сучасності та потужності цих об'єктів.

4. Підтримка підприємств. Оцінка наявності та ефективності програм підтримки для підприємств переробки сільськогосподарської продукції, таких як субсидії, кредитування, гранти, податкові пільги тощо. Аналіз доступності та використання цих програм підприємствами.

5. Ринок збуту. Вивчення ринкових можливостей та попиту на перероблену сільськогосподарську продукцію в Сумській області. Аналіз заходів, здійснюваних органами державної влади для сприяння розвитку ринків збуту та підвищення конкурентоспроможності продукції.

6. Інноваційний розвиток. Виявлення наявності та підтримки інноваційних проектів в галузі переробки сільськогосподарської продукції.

Аналіз діяльності органів державної влади щодо стимулювання інновацій та впровадження нових технологій в цій галузі.

Ці критерії використаємо для оцінки рівня державної підтримки та стимулювання розвитку переробки сільськогосподарської продукції в Сумській області. Департамент, в рамках своїх повноважень, проводив постійну організаційно-роз'яснювальну роботу з метою підтримки розвитку дрібнотоварного виробництва сільськогосподарської продукції та інформування аграріїв про реалізацію заходів Програми. Наприклад, протягом вересня-грудня 2020 року були проведені семінари у 13 територіальних громадах області, що стосувалися розвитку сімейних фермерських господарств та впровадження земельної реформи.

Семінари проводилися щотижня робочою групою, утвореною розпорядженням голови Сумської обласної державної адміністрації від 01.09.2020 № 435 «Про утворення робочої групи з питань розвитку сімейних фермерських господарств та впровадження земельної реформи», відповідно до затвердженого графіку. У 2020 році, в рамках всіх категорій господарств Сумської області, було вироблено продукції сільського господарства на суму 31,4 млрд гривень (104,1% порівняно з рівнем 2019 року). Цей обсяг включав виробництво продукції сільськогосподарських підприємств області у розмірі 24,8 млрд гривень (105,4%) та господарств населення у розмірі 6,6 млрд гривень (99,4%). За темпами виробництва сільськогосподарської продукції, Сумська область зайняла друге місце серед інших регіонів України.

Сумська область протягом останніх років посідає лідируючі позиції серед усіх регіонів України у виробництві рослинницької продукції. Згідно з даними Головного управління статистики Сумської області, у 2020 році в області було обмолочено зернові та зернобобові культури на площі 697 тис. гектарів, зібрано 4 819,7 тис. тонн зерна, що становить 8,6% більше, ніж у 2019 році. Середня урожайність досягла 69,1 центнерів на гектар, що вище на 3,9 центнера в порівнянні з 2019 роком.

Сумська область у 2020 році посідає перше місце серед усіх регіонів України за урожайністю зернових та зернобобових культур (69,1 ц/га), п'яте місце за урожайністю кукурудзи на зерно (82 ц/га) та третє місце за загальним виробництвом зерна. У 2020 році в області було зібрано понад 1,1 млн тонн олійних культур, що є рекордним показником за всю історію Сумської області. На площі 281,5 тис. гектарів було зібрано 880,1 тис. тонн соняшнику (5 місце серед регіонів України) з урожайністю 31,3 центнера на гектар (2 місце серед регіонів України).

Агропромисловий комплекс в області Сумщини продовжує привертати інвесторів, що забезпечує системне оновлення та розвиток матеріально-технічних засобів аграріїв області, а також поліпшення соціальної інфраструктури в селах. У 2020 році, згідно з оперативними даними, в агропромисловий комплекс Сумської області було залучено 1 733,1 млн гривень інвестиційних коштів, що становить 123,3% від прогнозованого обсягу на цей рік.

У виробництві харчових продуктів область Сумська займає провідне місце у таких галузях як виробництво молочної та м'ясної продукції, хліба та хлібобулочних виробів, борошняної та круп'яної продукції, кондитерських виробів та напоїв. Річно підприємствами області виробляється до 100 тис. тонн борошна, 26 тис. тонн хлібобулочних виробів, понад 50 тис. тонн соняшникової олії, більше 10 тис. тонн твердих та плавлених сирів, 4 тис. тонн вершкового масла та понад 20 тис. тонн кондитерських виробів.

Сумщина лише частково задовольняє власні потреби у плодово-ягідній продукції завдяки місцевому виробництву. З урахуванням мінімальної норми споживання плодово-ягідної продукції в розмірі 68 кілограмів на одну особу на рік, фактичне споживання в 2019 році становило 45,8 кілограма. Задоволення споживчих потреб здійснюється за рахунок імпорту продукції з інших регіонів або з інших країн.

Одним з заходів державного регулювання в сфері переробки сільськогосподарської продукції є запровадження Державної цільової програми розвитку технічного коноплярства на період до 2025 року.

Основними положеннями якої є наступне:

Головними способами обробки конопляної сировини є виробництво харчових продуктів з насіння конопель технічних та виробництво волокна з трести. Україна наразі не має достатньої поглибленої переробки конопель, і потреби внутрішнього ринку задовольняються за рахунок імпорту.

Ситуація в аграрному секторі, зокрема у галузі коноплярства, створює ряд викликів, таких як покращення умов для бізнесу, проведення якісних трансформацій, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва на внутрішньому і зовнішньому ринках, забезпечення продовольчої безпеки країни та наближення до європейських стандартів у сільському господарстві.

Метою Програми є повне задоволення внутрішнього ринку України насінням конопель технічних та трестом для подальшої переробки, розвиток ринкової інфраструктури, зокрема будівництво нових переробних потужностей, збільшення обсягів виробництва продукції з високою доданою вартістю і зміцнення присутності України на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства.

Для вирішення цих проблем передбачається задоволення повних потреб держави у продуктах переробки конопель, підвищення конкурентоспроможності коноплярства та ефективності переробки, розвиток сучасних технологій вирощування конопель, оновлення матеріально-технічної бази селекційних центрів та сільськогосподарських підприємств, створення інтеграційних комплексів для вирощування та переробки конопель, розвиток системи первинної переробки та забезпечення контролю якості.

Сучасні технології в коноплярстві мають включати використання нових сортів, матеріалів, методів вирощування, впровадження зрошення, використання водних ресурсів для стабільного виробництва, а також оновлення

матеріально-технічної бази селекційних центрів та сільськогосподарських підприємств. Контроль якості передбачає впровадження сертифікації за стандартами GlobalGAP, HACCP, ISO для всіх етапів вирощування та переробки конопель, що сприятиме експорту насіння та продукції переробки конопель.

До 2025 року, виконання Програми має наступні цілі:

- зменшити площі деградованих сільськогосподарських угідь і покращити родючість ґрунтів, боротьбу з шкідниками та хворобами конопель технічних і інших сільськогосподарських рослин;

- збільшити обсяг виробництва високоякісного насіння конопель вітчизняної селекції в наукових установах та спеціалізованих сільськогосподарських підприємствах до 1 тис. тонн;

- збільшити площі вирощування конопель технічних у наукових установах, спеціалізованих та інших сільськогосподарських підприємствах до 20 тис. гектарів, що є в 7 разів більше, ніж у 2021 році.

Забезпечити попит на внутрішньому ринку на конкурентоспроможну вітчизняну продукцію і на світовому ринку на насіння конопель технічних:

- насіння конопель технічних - 1 тис. тонн на рік;
- насіння товарним конопель технічних - 5 тис. тонн на рік;
- трестом конопель технічних для виготовлення волокна - до 70 тис. тонн на рік;

- провести будівництво нових переробних потужностей, включаючи два заводи з переробки конопляної трости для виготовлення конопляного волокна, два заводи з поглибленої переробки конопляної сировини та виробництва целюлози й тканини;

- сформувати пул промислових виробників конопель технічних для задоволення їх потреб у сировині.

- збільшити частку підприємств, зайнятих вирощуванням конопель технічних, зокрема фермерських господарств і спеціалізованих підприємств, які займаються виробництвом органічної продукції.

- створити відповідні спеціалізовані кластери.
- здійснювати навчання та підвищувати кваліфікацію фермерів та інших суб'єктів господарювання з використання сучасних і інтенсивних аграрних технологій вирощування та переробки конопель технічних. Навчання буде проводитися на базі відповідних наукових установ Національної академії аграрних наук.

У 2021 році Департаментом агропромислового розвитку Сумської обласної державної адміністрації спільно з Сумською обласною державною адміністрацією та районними державними адміністраціями проводилася постійна організаційна робота щодо реалізації заходів Програми розвитку агропромислового комплексу Сумської області на період до 2027 року.

Ця Програма була затверджена рішенням Сумської обласної ради від 23.07.2021 року. Протягом звітнього періоду питання реалізації основних напрямків Програми обговорювалися на робочих зустрічах в районних державних адміністраціях області, селекторних нарадах, онлайн-семінарах з участю сільських, селищних і міських голів, керівників сільськогосподарських підприємств, голів фермерських господарств, представників громадськості та інших зацікавлених осіб. Крім того, відповідні питання висвітлювалися в засобах масової інформації.

Програмою передбачалася надання фінансової підтримки розвитку галузі тваринництва, виробництва конопель та органічної сільськогосподарської продукції за такими напрямками:

- часткове відшкодування витрат на проведення сертифікації органічного виробництва;
- часткове відшкодування вартості закупленої сперми бичків-плідників для штучного осіменіння маточного поголів'я корів лебединської та української бурої молочної породи;
- часткова компенсація витрат (без урахування податку на додану вартість), здійснених на виробництво конопель;

- часткове відшкодування вартості придбаної установки індивідуального доїння (доїльного апарату), машини або обладнання для первинної обробки молока вітчизняного виробництва з робочим об'ємом до 2000 літрів.

Отримувачами фінансової підтримки визначено суб'єкти господарювання агропромислового комплексу - юридичні особи незалежно від організаційно-правової форми та форми власності, а також фізичні особи-підприємці, які займаються сільськогосподарським виробництвом на території Сумської області. Також фінансову підтримку отримували навчальні та навчально-дослідні господарства, науково-дослідні установи, селекційно-дослідні та державні сортодослідні станції, які займаються проведенням досліджень у сфері агропромислового комплексу.

У 2021 році було передбачено, що обсяг фінансування для реалізації напрямів Програми становитиме 550 тис. гривень. У бюджеті області було затверджено видатки на суму 400 тис. гривень на 2021 рік, а фактично було сплачено 248,3 тис. гривень. Після засідання комісії з виконання заходів Програми було прийнято рішення про надання фінансової підтримки на суму 148,474 тис. гривень у 2021 році з такими деталями:

Відшкодування витрат на отримання сертифікату органічного виробництва для стимулювання органічного сільського господарства та виробництва органічної продукції у рослинництві, тваринництві та при переробці сільськогосподарської продукції. Це становило 41 823,75 гривень і було надано 4 суб'єктам господарювання.

Часткове відшкодування витрат на збереження та утримання генофонду у стадах існуючих лебединської та української бурої молочної порід великої рогатої худоби для сприяння розвитку тваринництва. Це становило 106 650 гривень і було надано 2 суб'єктам господарювання.

Також, у рамках реалізації Програми, було сплачено кошти в сумі 49 896 гривень з обласного бюджету за консультаційні послуги, пов'язані зі сільськогосподарською діяльністю. Ці кошти були спрямовані на надання

соціально спрямованих дорадчих послуг суб'єктам господарювання агропромислового комплексу від Сумської торгово-промислової палати та дорадчої служби громадської спілки «Органічна Україна, Північ» [9].

У результаті змін, затверджених рішенням Сумської обласної ради від 22.12.2021, була проведена конференція «Перспективи розвитку аграрного сектору Сумщини». Для цього заходу було виділено 49 900 гривень з обласного бюджету. Залишилися нерозподілені видатки в сумі 151,7 тис. гривень. Метою конференції було виконання державної аграрної політики, спрямованої на розвиток сімейних фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації. На заході були обговорені різні аспекти, включаючи законодавчі вимоги до виробників продуктів харчування, кращі практики господарювання в області, розвиток сімейних фермерських господарств та створення сімейних молочних ферм у напрямку козівництва. У конференції взяли участь 54 учасники.

Результати виконання заходів Програми були позитивними. У галузі рослинництва в 2021 році аграріями області було обмолочено 724,0 тис. гектарів зернових та зернобобових культур з урожайністю 60,6 ц/га. Загальний обсяг зібраного зерна склав 4,38 млн тонн, включаючи 3,2 млн тонн кукурудзи, 789,3 тис. тонн соняшнику і 163,1 тис. тонн сої.

У галузі тваринництва протягом січня-листопаду 2021 року поголів'я великої рогатої худоби в області становило 61,6 тис. голів, а виробництво молока склало 154,4 тис. тонн. Сумська область займала 8 місце серед регіонів України за цими показниками.

У галузі харчової та переробної промисловості індекс виробництва харчових продуктів та напоїв становив 98,3% за 11 місяців 2021 року. Також підприємства цієї галузі розвивають експортний потенціал, відкриваючи нові ринки, включаючи Алжир, Гонконг і Пакистан. Агропродукція та продукти переробки з Сумщини експортувались до 20 країн, включаючи молоко сухе, твердий сир, м'ясо яловичини і птиці, соняшникову олію та курячі яйця.

Проведемо аналіз обсягу фінансування, виділеного з державного бюджету та інших джерел, на розвиток переробки сільськогосподарської продукції в області.

Провівши аналіз уведення потужностей зі зберігання сільськогосподарської продукції: будівництво та реконструкція елеваторних потужностей; будівництво та реконструкція зерноочисних та зерносушильних комплексів в Сумській області за період 2019-2021 років, було проведено роботи щодо модернізації та впровадження новітніх технологій приймання і зберігання зерна хлібоприймальними підприємствами та розширення інфраструктури зернового ринку.

Протягом 2019 року на будівництво (реконструкцію) елеваторних потужностей передбачалося залучити 667,3 млн гривень. Станом на 01.04.2019 було залучено 111,9 млн гривень. Зокрема, ТОВ «Кролевецький комбикормовий завод» [31] провело реконструкцію елеваторного комплексу для зберігання зерна потужністю 50 тис. тонн (40,9 млн гривень). ТОВ «Кононівський елеватор» Роменського району здійснює будівництво елеватора потужністю 91 тис. тонн (загальна вартість - 500 млн гривень, залучено - 50 млн гривень). Приватно-виробниче комерційне підприємство «СТС» Конотопського району розпочало будівництво елеватору потужністю 100 тис. тонн (загальна вартість - 500 млн гривень, залучено - 20 млн гривень). На будівництво 5 зерносушильних комплексів підприємствами області було залучено 7,1 млн гривень. У селі Андріївка Роменського району було відкрито цех з крафтового виробництва сирів 19 березня 2022 року. Будівництво цього цеху розпочалося у липні 2020 року. Продукція власного виробництва продається на території Андріяшівської сільської ради, Роменської міської ради та Липоводолинської селищної ради. Господарство постійно співпрацює з такими партнерами, як ТОВ Хорольський завод дитячих продуктів харчування, ПАТ Кременчуцький міськмолкозавод, ТОВ КРС Україна, ТОВ Фірма Діамант ЛТД, ТОВ Урожай Трейд та інші, щодо закупівлі сільськогосподарської продукції.

Для виробництва продукції використовується сировина з власної ферми, на якій утримується до 400 дійних корів. Зараз сироварня працює в одну зміну та переробляє 2-3 тонни молока на тиждень. Сироварня обладнана професійним сучасним устаткуванням і має 6 робочих місць. У майбутньому планується збільшити кількість робочих місць до 12 [28]. У зв'язку з введенням воєнного стану в країні протягом 2022 року, роботи з реконструкції майнового комплексу під підприємство з переробки олійних культур потужністю 600 тонн на добу були тимчасово призупинені у ТОВ «ЕЛІТ-ОІЛ» (м. Ромни Роменського району). Стан готовності цього комплексу становить 86%. Орієнтовна вартість об'єкту складає 150 мільйонів гривень згідно з оперативними даними. Реконструкція розпочалася в 2016 році, а введення об'єкту в експлуатацію планується у грудні 2023 року. Очікується створення 165 нових робочих місць.

За даними Головного управління статистики Сумської області станом на 1 січня 2023 року, в області зареєстровано 1088 фермерських господарств, з яких 19 були зареєстровані з початку 2022 року. Протягом 2022 року було проведено 20 організаційних та інформаційних заходів, спрямованих на створення умов для виробництва, зберігання та поглибленої переробки сільськогосподарської продукції. Ці заходи включали наради, онлайн-наради, онлайн-зустрічі, наради у форматі «круглого столу», День поля: «Формування врожаю ранніх зернових культур в умовах Північно-Східного регіону України та особливості його збирання у 2022 році», науково-практичну конференцію «Стан розвитку бджільництва на Сумщині» та науково-практичний семінар з розвитку коноплярства «HEMP FEST».

Ці дані свідчать про активність у розвитку і модернізації інфраструктури зберігання та обробки сільськогосподарської продукції в Сумській області протягом зазначеного періоду. Це сприяє поліпшенню умов зберігання та якості продукції, а також забезпечує більш ефективне функціонування зернового ринку в регіоні.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В СФЕРІ ПЕРЕРОБКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

3.1. Удосконалення інструментів державного регулювання в сфері переробки сільськогосподарської продукції Сумської області

Удосконалення інструментів державного регулювання в сфері переробки сільськогосподарської продукції в Сумській області може сприяти покращанню ефективності та конкурентоспроможності галузі. Ось декілька можливих напрямків удосконалення:

1. Розвиток інфраструктури. Забезпечення належної інфраструктури для переробки сільськогосподарської продукції є важливим чинником. Це може включати будівництво та модернізацію переробних заводів, складських приміщень, логістичних центрів та інших інфраструктурних об'єктів.

2. Фінансова підтримка. Держава може надавати фінансову підтримку переробникам сільськогосподарської продукції через надання кредитів під сприятливі умови, залучення інвестицій та надання субсидій для модернізації та технічного оновлення обладнання.

3. Регуляторна політика. Удосконалення регуляторної політики може сприяти створенню сприятливих умов для розвитку переробної галузі. Це може включати спрощення процедур ліцензування та сертифікації, зменшення бюрократичних перешкод, розробку чітких та прозорих правил гри.

4. Підтримка досліджень і інновацій. Інвестиції в дослідження та розвиток нових технологій можуть покращити якість та ефективність переробки сільськогосподарської продукції. Держава може стимулювати інновації, надаючи гранти та фіскальні пільги для дослідницьких проектів і впровадження нових технологій.

5. Розвиток ринків збуту. Держава може сприяти розвитку ринків збуту для переробленої сільськогосподарської продукції шляхом підтримки експорту, створення нових торговельних зон, укладання міжнародних торговельних угод та просування української продукції на зовнішніх ринках.

Ефективно відбувається фінансова підтримка державного регулювання в сфері переробки сільськогосподарської продукції Сумської області.

Так, згідно з даними, наданими обласним Департаментом агропромислового розвитку, найбільші інвестиції були вкладені в розвиток інфраструктури аграрного ринку, загальною сумою 52,5 млн гривень. У сферу тваринництва було залучено 1,5 млн гривень інвестицій. Наприклад, проводиться реконструкція тваринницьких приміщень для утримання 600 голів корів у ТДВ «Маяк» Тростянецького району.

У розвиток харчової та переробної промисловості області було вкладено 4 млн гривень інвестицій, включаючи завершення реконструкції молокоприймального пункту потужністю 3 тонни на добу в ССК «Ярославна» Путивльського району. Для розширення мережі зернової інфраструктури та впровадження новітніх технологій приймання, обробки та зберігання зерна на території Сумської області, в даний час триває будівництво елеватора потужністю 100 тис. тонн в приватно-виробничому комерційному підприємстві «СТС» Конотопського району. У ТОВ «Кролевецький комбікормовий завод» Кролевецького району також продовжується будівництво додаткових елеваторних ємностей потужністю 60 тис. тонн.

Так., Законом України «Про державну підтримку сільськогосподарства» від 24.06.2004 № 1877-IV визначені правові основи державної політики в бюджетній, кредитній, ціновій, регуляторній та інших сферах державного управління, спрямовані на стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції, розвиток аграрного ринку, переробку сільськогосподарської продукції та забезпечення продовольчої безпеки населення.

Згідно зі статтею 3 зазначеного Закону, держава здійснює цінове регулювання окремих видів сільськогосподарської продукції шляхом встановлення мінімальних та максимальних цін, а також проведення інтервенцій Аграрним фондом в обсягах, що дозволяють встановити ціну рівноваги на організованому аграрному ринку України. Якщо мінімальні інтервенційні ціни не забезпечують середньостатистичну беззбитковість виробництва, для таких видів продукції запроваджується додаткова державна підтримка. Систематизація наукових поглядів на питання напрямів та інструментів державного регулювання виробництва продукції сільського господарства дозволила встановити деякі важливі положення:

Державне регулювання сільськогосподарської сфери економіки спрямоване на досягнення довготривалих цілей розвитку аграрного виробництва в умовах постійної трансформації ринкових відносин. Формування майбутнього ресурсного потенціалу сільського господарства є об'єктом державного регулювання аграрної сфери.

Державне регулювання виробництва продукції сільського господарства передбачає вплив держави на виробництво і реалізацію аграрної продукції з метою збільшення її конкурентоспроможності, забезпечення розширеного відтворення та сталого розвитку аграрної сфери. Державне регулювання аграрного сектору ґрунтується на тісній взаємодії з його внутрішнім і зовнішнім середовищем. Одним із важливих проблем у розвитку сектора переробки сільськогосподарської продукції є неефективна державна політика, яка обмежує формування кооперативних та інших некомерційних об'єднань сільськогосподарських підприємств у сфері виробництва, переробки та збуту сільськогосподарської продукції.

Для вдосконалення механізмів державного регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції необхідно спрямовувати їх на створення траєкторії сталого розвитку, збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, поліпшення діяльності підприємств переробки, що вистачає для забезпечення продовольчої безпеки та імпортозаміщення, а також підвищення

ефективності функціонування сільського господарства з економічного, соціального та екологічного поглядів. Крім того, система регулювання повинна сприяти розвитку ринкової інфраструктури та наданню доступних кредитів для товаровиробників шляхом проведення державних інтервенцій.

Крім цього, необхідно досягти компромісу між виконавчою та законодавчою владою, органами прокурорського нагляду та судочинства, а також задовольнити потреби суспільства в цілому. Розумним кроком буде розробити місцеву програму розвитку аграрного сектору Сумської області з урахуванням підприємств переробки сільськогосподарської продукції на середньострокову перспективу (п'ять років). Ця програма повинна визначати цілі, основні напрями розвитку аграрного сектору, фінансове забезпечення та механізми реалізації запланованих заходів.

В локальній програмі мають бути відображені головні показники та прогноз розвитку аграрного сектору, цілі, завдання, показники результативності та витрати підприємств переробки сільськогосподарської продукції, включаючи розподіл фінансових ресурсів на майбутні роки. Департамент агропромислового розвитку Сумської обласної військової адміністрації має бути відповідальним за реалізацію цієї програми.

Система локальних програм є ключовим інструментом для впровадження державної політики в аграрному секторі. Основними цілями таких програм є не лише зростання долі вітчизняних продуктів, але й створення нових робочих місць, підвищення оплати праці в галузі та розширення ринку сировини. Для вирішення найважливіших проблем сільського господарства необхідно розвивати механізм інвестування в цей сектор економіки. Проте залучення іноземних інвестицій у розвиток сільськогосподарського виробництва залишається недостатнім через різні причини, такі як неплатоспроможність вітчизняних виробників, політична нестабільність, недосконала законодавча база та низька привабливість сільського господарства для інвесторів.

Для поліпшення інвестиційних процесів в сільському господарстві потрібно вдосконалити державне регулювання, зокрема шляхом надання

кредитів для придбання нового обладнання, технологічних ліній та основних фондів, зокрема у сферу матеріально-технічного забезпечення. Також важливими напрямками державного регулювання інвестиційної діяльності в сільському господарстві є поліпшення управління державними інвестиціями, регулювання умов інвестування, посилення контролю та впровадження гнучкої системи оподаткування для суб'єктів інвестиційної діяльності шляхом диференціації податкових ставок та надання податкових пільг. Ці заходи сприятимуть поліпшенню інвестиційного клімату в галузі.

Удосконалення механізмів державного регулювання в сфері переробки сільськогосподарської продукції має на меті реалізацію декількох важливих цілей. Перш за все, це спрямовано на підвищення ефективності і конкурентоспроможності переробної галузі аграрного сектору. Шляхом вдосконалення механізмів регулювання, держава стимулює розвиток і модернізацію переробних підприємств, сприяючи їхньому технологічному зростанню та впровадженню новітніх методів переробки.

Другою важливою метою удосконалення механізмів державного регулювання є забезпечення стабільності та розвитку ринку переробної сільськогосподарської продукції. Це досягається шляхом встановлення ефективних правових, економічних та фінансових механізмів, які сприяють розвитку внутрішнього ринку та сприятимуть збільшенню експорту переробних продуктів.

Третя мета полягає в забезпеченні якості та безпеки переробленої сільськогосподарської продукції. Шляхом удосконалення механізмів контролю та нагляду, держава забезпечує виконання вимог стандартів якості та безпеки харчових продуктів, що виробляються на переробних підприємствах.

Крім того, удосконалення механізмів державного регулювання сприятиме стимулюванню інновацій в галузі переробки сільськогосподарської продукції. Заохочення досліджень та впровадження нових технологій сприятиме підвищенню ефективності виробництва, розширенню асортименту продукції та збільшенню її доданої вартості.

Узагалі, удосконалення механізмів державного регулювання в сфері переробки сільськогосподарської продукції має стати важливим кроком у розвитку аграрного сектору, сприяючи створенню стійкої та конкурентоздатної галузі переробки сільськогосподарської продукції, що відповідає сучасним вимогам якості, безпеки та ринковим потребам.

3.2. Розробка заходів щодо підвищення ефективності моніторингу та контролю в сфері переробки сільськогосподарської продукції

Для підвищення ефективності моніторингу та контролю в сфері переробки сільськогосподарської продукції можна вжити наступні заходи:

1. Зміцнення законодавчої бази. Розробка та удосконалення законодавчих актів, що регулюють переробку сільськогосподарської продукції, зокрема стандартів якості, безпеки та етикетування. Це забезпечить юридичну підґрунтя для моніторингу та контролю.

2. Посилення інспектувальних та контролюючих органів. Забезпечення достатньої кількості та кваліфікації персоналу інспектувальних та контролюючих органів, які відповідають за нагляд за переробкою сільськогосподарської продукції. Це дозволить здійснювати регулярний моніторинг та контроль за виробничими процесами, дотриманням стандартів якості та безпеки продукції. Для посилення інспектувальних та контролюючих органів щодо переробки сільськогосподарської продукції можна вжити наступні заходи:

- забезпечення надання спеціалізованої підготовки та навчання інспекторам, які відповідають за контроль за переробкою сільськогосподарської продукції. Це дозволить їм мати необхідні знання та навички для ефективного проведення інспекцій та контролю;

- збільшення чисельності інспекторів та контролюючих органів, щоб забезпечити належну покритість та частоту проведення перевірок у підприємствах переробки сільськогосподарської продукції;

- впровадження сучасних методів та підходів до контролю за переробкою сільськогосподарської продукції, таких як використання технологій IoT (інтернет речей), аналітики даних та машинного навчання. Це дозволить автоматизувати процеси контролю, швидше виявляти порушення та забезпечити точність та об'єктивність результатів;

- забезпечення публічного доступу до інформації про результати інспекцій та контролю за підприємствами переробки сільськогосподарської продукції. Це дозволить громадськості відстежувати та контролювати діяльність цих підприємств та сприятиме виявленню будь-яких недоліків або порушень;

- встановлення спеціальної телефонної лінії або електронної системи, яка дозволить громадськості повідомляти про можливі порушення в сфері переробки сільськогосподарської продукції. Це сприятиме швидкому реагуванню та забезпечить активну взаємодію між інспекторами та громадськістю;

- встановлення жорстких санкцій та відповідальності за порушення вимог щодо переробки сільськогосподарської продукції. Це стимулюватиме підприємства дотримуватись встановлених стандартів та норм та зменшить ризик недобросовісної діяльності.

Ці заходи допоможуть посилити ефективність інспектувальних та контролюючих органів, забезпечити відповідну якість та безпеку переробленої сільськогосподарської продукції, а також збільшити довіру споживачів до цих продуктів.

3. Впровадження системи трасованості. Впровадження системи трасованості щодо переробки сільськогосподарської продукції є ефективним заходом для підвищення контролю та забезпечення якості продукції. Основними елементами системи трасованості є ідентифікація, документування та відстеження кожного етапу переробки продукції від початкового матеріалу до готового продукту. Ось кілька переваг впровадження системи трасованості:

1. Виявлення джерела проблем. Система трасованості дозволяє точно визначити джерело будь-яких проблем, які можуть виникнути під час переробки сільськогосподарської продукції. Якщо виявлено відхилення в якості або безпеці продукту, можна швидко ідентифікувати відповідну партію або етап переробки, що дозволить вжити відповідних заходів усунення проблеми.

2. Забезпечення якості та безпеки. Система трасованості дозволяє відстежувати всі кроки переробки, включаючи використання сировини, технологічні процеси та умови зберігання. Це дозволяє забезпечити високу якість та безпеку продукту, а також забезпечити відповідність вимогам стандартів та регуляторних вимог.

3. Взаємодія з постачальниками та споживачами. Система трасованості дозволяє встановити прозору комунікацію та взаємодію з постачальниками сировини та споживачами готової продукції. Це створює можливість швидко реагувати на запити та вимоги споживачів щодо походження та якості продукту.

4. Реагування на випадки відкликання. У разі виявлення проблеми з якістю або безпекою продукту, система трасованості дозволяє швидко відстежити та вилучити відповідну партію або продукцію з ринку. Це допомагає запобігти поширенню проблеми та захистити споживачів від небезпеки.

5. Підвищення довіри споживачів. Впровадження системи трасованості сприяє підвищенню довіри споживачів до сільськогосподарської продукції. Знання про точне походження, умови переробки та якість продукту дозволяє споживачам зробити обґрунтований вибір та бути впевненими у придбаному продукті.

Загальною метою впровадження системи трасованості щодо переробки сільськогосподарської продукції є забезпечення високої якості, безпеки та довіри до продукту. Це може бути досягнуто за допомогою використання спеціалізованих інформаційних систем, маркування продукції, документування процесів та співпраці з усіма зацікавленими сторонами в ланцюжку постачання.

4. Розвиток системи сертифікації. Розвиток системи сертифікації щодо переробки сільськогосподарської продукції є важливим заходом для забезпечення високої якості, безпеки та стандартів у цій галузі. Сертифікація дозволяє підтвердити відповідність продукції певним стандартам, вимогам та нормам якості, що допомагає покращити конкурентоспроможність на ринку та підвищити довіру споживачів.

Основні аспекти розвитку системи сертифікації щодо переробки сільськогосподарської продукції включають:

1. Встановлення стандартів якості. Розроблення і впровадження стандартів якості, які визначають вимоги до процесу переробки, безпеки продукту, управління якістю, екологічних та соціальних аспектів. Це дозволяє забезпечити однакові стандарти для всіх виробників та сприяє вдосконаленню якості продукції.

2. Аудит та сертифікація. Впровадження системи аудиту та сертифікації, де незалежні організації або акредитовані лабораторії проводять оцінку відповідності продукції встановленим стандартам. Цей процес включає перевірку процесу переробки, документації, якості продукту та дотримання нормативних вимог.

3. Маркування та ідентифікація. Встановлення системи маркування та ідентифікації продукції, яка дозволяє відстежувати походження, сертифікацію та іншу інформацію про продукт. Це допомагає споживачам зробити обґрунтований вибір, а також спрощує контроль та ідентифікацію проблемних партій продукції.

4. Навчання та консультування. Забезпечення доступу до навчання, консультування та підтримки виробників щодо впровадження та виконання стандартів якості. Це допомагає підвищити рівень професійності та знань у галузі переробки сільськогосподарської продукції.

5. Міжнародне визнання. Пошук можливостей для визнання системи сертифікації на міжнародному рівні та встановлення взаємного визнання з

іншими країнами. Це сприяє розширенню експортних можливостей та відкриває нові ринки для сільськогосподарської продукції.

Розвиток системи сертифікації щодо переробки сільськогосподарської продукції має на меті забезпечити якість, безпеку та довіру до продукту, сприяти розвитку сільськогосподарського сектору та підвищенню його конкурентоспроможності.

5. Залучення громадськості. Залучення громадськості щодо переробки сільськогосподарської продукції може мати кілька переваг. Воно сприяє створенню зв'язку між сільськогосподарськими виробниками та споживачами, підвищує освіченість населення щодо переваг переробки продуктів та сприяє розвитку місцевої економіки.

Ось кілька способів залучення громадськості до переробки сільськогосподарської продукції:

1. Інформаційні кампанії. Проведення кампаній з освіти та інформування громадськості про переваги переробки сільськогосподарських продуктів. Це може включати організацію семінарів, лекцій, вебінарів, демонстраційних заходів або розповсюдження інформаційних матеріалів через засоби масової інформації та соціальні медіа.

2. Місцеві ринки та фермерські кооперативи. Підтримка розвитку місцевих ринків та фермерських кооперативів, які сприяють переробці сільськогосподарських продуктів. Це може включати створення спеціалізованих ринків, де фермери можуть продавати свою продукцію безпосередньо споживачам, а також залучення кооперативів до виробництва переробленої продукції, наприклад, сиру, варення, ковбас і т.д.

3. Програми навчання. Організація навчальних програм та курсів, спрямованих на навчання громадськості навичкам переробки продуктів. Це можуть бути кулінарні курси, майстер-класи з консервування, виготовлення сиру, печення хліба та інші практичні заняття, які дозволять людям вивчити процес переробки продуктів та застосовувати його вдома.

4. Демонстраційні проекти. Реалізація демонстраційних проектів з переробки сільськогосподарської продукції, які відкривають доступ громадськості до процесу переробки. Наприклад, можна створити дегустаційні центри, де люди зможуть спостерігати, як виготовляються сири, консерви, м'ясні вироби тощо, а також спробувати їх.

5. Залучення шкіл та університетів. Впровадження навчальних програм з переробки сільськогосподарських продуктів у школах та університетах. Це допоможе підготувати молоде покоління до використання сільськогосподарських продуктів у своєму щоденному житті та розвивати інтерес до переробки.

Ці заходи можуть сприяти підвищенню інтересу громадськості до переробки сільськогосподарської продукції, розвитку місцевої економіки та зменшенню втрат продуктів у сільському господарстві.

6. Використання технологій інформаційного обміну. Використання технологій інформаційного обміну може суттєво полегшити та покращити процес переробки сільськогосподарської продукції.

Ось кілька способів, як це можна зробити:

- застосування електронних платформ і систем обміну даними між фермерами, переробниками та споживачами. Це дозволяє створити ефективну комунікацію та обмін інформацією про якість, кількість, ціни, доставку та інші параметри продукції;
- розробка мобільних додатків, які надають інформацію про процес переробки, рецепти, поради щодо зберігання та використання продуктів. Це допомагає споживачам бути більш освіченими та креативними у використанні сільськогосподарської продукції;
- використання сенсорів та IoT-технологій для моніторингу та контролю процесів переробки. Наприклад, сенсори можуть вимірювати температуру, вологість, якість повітря та інші параметри в приміщеннях для зберігання та переробки продуктів, що дозволяє забезпечити оптимальні умови зберігання та якості продукції;

- використання технології блокчейн для забезпечення прозорості та безпеки у ланцюжку постачання сільськогосподарських продуктів. Блокчейн може допомогти відстежувати кожен етап переробки продукції, включаючи виробника, умови вирощування, дати переробки та інші дані, що забезпечує довіру та впевненість споживачів у якості та походженні продукту;

- використання VR- та AR-технологій для навчання та візуалізації процесів переробки. Це може включати інтерактивні тренувальні симулятори, де люди можуть вчитися навичкам переробки продуктів у віртуальному середовищі.

Використання цих технологій дозволяє покращити ефективність, точність, прозорість та якість процесу переробки сільськогосподарської продукції, що сприяє підвищенню задоволення споживачів та розвитку галузі переробки.

7. Підвищення відповідальності. Підвищення відповідальності щодо переробки сільськогосподарської продукції є важливим кроком для забезпечення якості, безпеки та сталості харчових продуктів. Ось декілька способів, якими можна підвищити відповідальність у цій сфері:

- розвиток та застосування систем сертифікації та стандартів, які встановлюють вимоги до переробки сільськогосподарської продукції. Наприклад, сертифікати органічного виробництва, стандарти безпеки харчових продуктів, етичні стандарти тощо. Це допомагає забезпечити дотримання високих стандартів у всьому процесі переробки;

- впровадження систем трасованості продуктів, які дозволяють відстежувати походження та шлях переробки кожного продукту від поставки сировини до кінцевого споживача. Це забезпечує прозорість та довіру до продукту, а також дозволяє виявити та вжити заходи у разі виникнення проблем чи невідповідностей;

- застосування екологічно сталих практик переробки, які мінімізують негативний вплив на навколишнє середовище. Це може включати використання

енергоефективних технологій, утилізацію відходів та впровадження систем переробки води та повітря;

- звернення уваги на соціальні аспекти переробки сільськогосподарської продукції, такі як умови праці, забезпечення справедливої оплати праці, дотримання прав працівників та соціальні ініціативи в місцях виробництва. Важливо забезпечити, щоб усі учасники ланцюжка переробки отримували справедливу та етичну компенсацію за свою роботу;

- залучення громадськості до освіти про важливість відповідальної переробки сільськогосподарської продукції. Інформування споживачів про переваги інформованого та свідомого вибору продуктів, які були вироблені та перероблені з врахуванням відповідальних практик.

Ці заходи сприяють покращенню якості, безпеки та сталості переробки сільськогосподарської продукції, а також зміцненню довіри споживачів до цілого ланцюжка постачання продуктів.

8. Міжнародне співробітництво. Міжнародне співробітництво щодо переробки сільськогосподарської продукції грає важливу роль у забезпеченні сталого розвитку сільського господарства та забезпеченні продовольства для всіх. Ось кілька аспектів міжнародного співробітництва в цій галузі:

- країни можуть співпрацювати у сфері переробки сільськогосподарської продукції, обмінюючись передовими технологіями, методами та ноу-хау. Це може включати передачу знань про ефективні технології переробки, управління якістю, стандартизацію та інші аспекти;

- установи досліджень та галузеві організації з різних країн можуть співпрацювати у проведенні спільних досліджень та розвитку нових методів та інновацій у сфері переробки сільськогосподарської продукції. Це допомагає сприяти вдосконаленню технологій та підвищенню ефективності процесу переробки;

- організація тренінгів, семінарів та обмінів між фахівцями з різних країн є важливим засобом співробітництва. Це дозволяє спільно вивчати

найкращі практики, набувати нові навички та досвід у сфері переробки сільськогосподарської продукції;

- країни можуть працювати над гармонізацією стандартів та регуляторного середовища для переробки сільськогосподарської продукції. Це сприяє полегшенню міжнародної торгівлі, спільному визнанню стандартів якості та безпеки продуктів і підвищенню довіри між країнами;

- міжнародне співробітництво також сприяє розширенню ринків збуту для переробленої сільськогосподарської продукції. Встановлення торговельних зв'язків та торговельних угод між країнами допомагає стимулювати експорт та розвивати економіку сільського господарства.

Міжнародне співробітництво в галузі переробки сільськогосподарської продукції є важливим інструментом для спільного досягнення сталого розвитку, підвищення якості продуктів та забезпечення продовольства для всього світу. Ці заходи сприятимуть підвищенню ефективності моніторингу та контролю, забезпечать якість та безпеку переробленої сільськогосподарської продукції і підвищать довіру споживачів до цих продуктів.

3.3. Впровадження системи партнерства органів державної влади, приватного сектору та міжнародних організацій в сфері переробки сільськогосподарської продукції Сумської області

Установлення системи партнерства між органами державної влади, приватним сектором та міжнародними організаціями в сфері переробки сільськогосподарської продукції Сумської області може сприяти розвитку цього сектору та покращанню його конкурентоспроможності. Основні переваги такої системи партнерства включають:

1. Ресурси та фінансування. Міжнародні організації можуть надавати фінансову та технічну підтримку для впровадження нових технологій, розвитку інфраструктури та навчання фахівців. Приватний сектор може забезпечити

інвестиції та експертизу, а державні органи влади - регулятивну підтримку та стимулюючу політику.

2. Обмін знаннями та досвідом. Міжнародні організації можуть привнести передові методи та практики з інших країн, що сприятиме підвищенню якості та ефективності переробки. Приватний сектор може поділитися своїм досвідом та кращими практиками з управління та маркетингу. А органи державної влади можуть забезпечити доступ до наукових досліджень та експертної підтримки.

3. Створення сприятливого бізнес-середовища. Партнерство може сприяти спільній розробці та впровадженню регуляторного середовища, яке сприятиме розвитку приватного сектору та підтримці підприємництва. Взаємодія з органами державної влади дозволить враховувати потреби та інтереси бізнесу при формуванні політики та регулюванні сфери переробки.

4. Маркетинг та збут. Міжнародні організації можуть сприяти просуванню сільськогосподарської продукції Сумської області на міжнародному ринку. Приватний сектор може забезпечити доступ до розширених ринків збуту та маркетингову експертизу. Органи державної влади можуть надавати підтримку у відкритті нових експортних шляхів та просуванні бренду Сумської області.

Встановлення системи партнерства між органами державної влади, приватним сектором та міжнародними організаціями в сфері переробки сільськогосподарської продукції Сумської області може стати ефективним інструментом для стимулювання розвитку сільського господарства та підвищення економічного зростання в цьому регіоні.

Протягом останніх років департамент активно співпрацював з іншими відомствами та організаціями, які займаються аграрним сектором. Це включало співпрацю з міністерствами, науковими установами, обласними та місцевими органами влади, аграрними асоціаціями та іншими зацікавленими сторонами. Одним з прикладів співпраці є інформування департаментом агропромислового розвитку Сумської ОДА поширення наступної інформації: у Сумському РУ

було реалізовано перший кредитний проєкт в рамках Програми з надання грантової підтримки при фінансуванні підприємств ММСБ.

Програма «Доступ до фінансування та підтримка стійкості ММСП в Україні» фінансується урядом Німеччини та реалізується німецькою федеральною компанією Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH у співпраці з Deutsche Sparkassenstiftung für international Kooperation (DSIK) та Фондом розвитку підприємництва (ФРП).

В рамках грантової програми клієнт ТВБВ 10018/0157 Фермерське господарство «Шайденко Тетяни Олександрівни» сьогодні отримав кредит на придбання сільгосптехніки. Господарство веде діяльність на території Сумського району. Грантова підтримка від уряду Німеччини становить до 30% вартості проєкту [6].

Згідно з інформацією від Департаменту агропромислового розвитку Сумської обласної державної адміністрації, у Сумській області діє Програма розвитку агропромислового комплексу на період до 2027 року, яка була затверджена рішенням Сумської обласної ради від 23 липня 2021 року зі змінами. Одним із напрямків підтримки цієї програми є часткове відшкодування вартості сперми бугаїв-плідників, придбаної для штучного осіменіння корів лебединської, української бурої і сimentальської молочної порід.

Отримувачами фінансової підтримки є суб'єкти господарювання агропромислового комплексу, такі як племінні заводи, племінні репродуктори, генофондні господарства, селекційні центри та підприємства з племінної справи. Фінансова підтримка надається без попередньої доплати або часткового відшкодування з державного бюджету. Розмір фінансової підтримки становить 80% вартості однієї дози сперми бугаїв-плідників (без урахування податку на додану вартість), але не більше 200 гривень за одну дозу, з обмеженням до двох доз на одну голову власного маточного поголів'я. Загальна сума фінансової підтримки становить 0,4 млн гривень.

Згідно з програмою, надається часткове відшкодування вартості встановлення індивідуального доїння (доїльного апарата) та обладнання для охолодження молока (охолоджувача молока) вітчизняного виробництва з робочим об'ємом до 2000 літрів. Отримувачами фінансової підтримки можуть бути фермерські господарства, сімейні фермерські господарства без статусу юридичної особи, фізичні особи - підприємці, які утримують не менше п'яти ідентифікованих і зареєстрованих корів (телиць, нетелей) у своєму господарстві. Розмір фінансової підтримки становить 80% вартості придбаного обладнання вітчизняного виробництва (без урахування сум податку на додану вартість) і не перевищує 20 тисяч гривень для установки індивідуального доїння та 250 тисяч гривень для обладнання для охолодження молока. Загальна сума фінансової підтримки складає 1,6 млн гривень.

З метою підтримки утримання великої рогатої худоби (корів) усіх напрямків продуктивності, надається спеціальна бюджетна дотація. Отримувачами фінансової підтримки можуть бути фізичні особи та суб'єкти господарювання, які зареєстровані та фактично проживають або здійснюють господарську діяльність на територіях Сумської області, включених до Переліку територій, на яких ведуться або велися бойові дії або тимчасово окуповані Російською Федерацією, затвердженого Мінреінтеграції, та мають у власності від 3 до 250 корів. Розмір фінансової підтримки становить 5300 гривень на одну корову, але не більше 530000 гривень для одного отримувача. Загальна сума фінансової підтримки складає 5 млн гривень.

Згідно з програмою, надається часткова компенсація вартості об'єкта з переробки молока. Отримувачами фінансової підтримки є комунальні підприємства сільських, селищних та міських рад. Розмір фінансової підтримки полягає у наданні часткової компенсації для створення приміщення, придбання технологічного обладнання, меблів та інвентарю вітчизняних виробників або їх дилерів для власного використання. Компенсація становить 80% проєктної вартості об'єкта з переробки молока, без урахування сум податку на додану вартість, але не перевищує 3 млн гривень.

Часткова компенсація надається у формі субвенції сільським, селищним та міським радам. Загальна сума фінансової підтримки становить 3 млн гривень. У межах Аграрної Ініціативи на підтримку стійкості агросектору (Agriculture Resilience Initiative) - AGRI-Україна, що реалізується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID), Програма USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО) успішно завершила поставку мінеральних добрив і насіння соняшника та кукурудзи для фермерів. Допомога була надана 8,223 агровиробникам у 15 регіонах України.

Програма «Отримання від Програми USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО) добрив, насіння соняшника та насіння кукурудзи» була реалізована у співпраці з Міністерством аграрної політики та продовольства України та компанією Bayer. Місцеві партнери - Кооператив Зерновий та Всеукраїнська асоціація громад - були відповідальні за адміністрування програми. У березні 2023 року мікро-, малі та середні підприємства в Україні (ММСП) зможуть подати заявку через Державний аграрний реєстр (ДАР) для отримання допомоги, якщо вони мають в обробітку від 5 до 500 гектарів та займаються вирощуванням зернових і олійних культур.

В рамках ініціативи: 6,300 агровиробників отримали мінеральні добрива, такі як Сульфат амонію $((\text{NH}_4)_2\text{SO}_4)$, Nitrogen 21%, Sulfur 24%, Нітроамофоска NPK 15:15:15 або Карбамід $(\text{CO}(\text{NH}_2)_2)$, Nitrogen 46,2%; 1,214 агровиробників отримали насіння соняшника; 709 агровиробників отримали насіння кукурудзи бренду DEKALB від компанії Bayer.

Програма USAID АГРО спрямована на підтримку невеликих фермерів України, які у зв'язку з війною мають обмежений доступ до матеріально-технічних ресурсів. У зв'язку з порушеною логістикою, низькими цінами на сільгосппродукцію в Україні та вичерпанням власних ресурсів, малі агровиробники не можуть задовольнити потреби своїх господарств у насінні та добривах [25]. «Війна обмежила доступ невеликих агровиробників до необхідного насіння, добрив, палива та техніки. Найменші господарства найбільше постраждали, оскільки вони мають найобмеженіші ресурси. Однак

саме вони є основою для місцевої продовольчої безпеки та вносять значний вклад у загальнонаціональне виробництво сільгосппродукції. Підтримка малих українських агровиробників є важливою для стабільності агросектору України, глобальних аграрних ринків та задоволення світових потреб у продовольстві», - підкреслила директорка Програми USAID АГРО Ксенія Сидоркіна.

Надані USAID насіння та добрива допоможуть виробникам засіяти поля та продовжувати роботу навіть у період війни, поставляти збіжжя на ринок та забезпечувати більший дохід. Допомоги вистачить для посіву понад 48,300 гектарів соняшника та 15,000 гектарів кукурудзи, а також для внесення добрив на площі до 100,000 гектарів посіяних зернових культур. Це допоможе зміцнити рослини, покращити якість зерна та збільшити врожайність, а потенційно забезпечить виробництво близько 100,000 тонн врожаю кожної культури - соняшника і кукурудзи.

Допомога надавалася в першу чергу в регіонах, що знаходяться у прифронтовій зоні і постраждали внаслідок війни, а також у регіонах, що спеціалізуються на вирощуванні зернових та олійних культур. До переліку входять Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Кіровоградська, Київська, Луганська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Сумська, Харківська, Херсонська, Чернігівська області. Пізніше до списку були додані Вінницька, Житомирська та Черкаська області. Програма USAID АГРО розглядала всі заявки, подані через Державний аграрний реєстр (ДАР), згідно з оголошеними критеріями та строками прийому заявок або до вичерпання планових обсягів допомоги. У зв'язку з великим попитом аграріїв на допомогу, прийом заявок, як правило, завершувався раніше ніж заплановані терміни.

Завдяки наполегливій роботі департаменту агропромислового розвитку, Сумська область змогла досягти значних досягнень у розвитку аграрного сектору та переробної галузі. Забезпечення стабільного постачання продовольства, підтримка сільських господарств та розвиток інфраструктури сільських територій стали основними пріоритетами департаменту.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі запропоновано вирішення актуальної наукової проблеми щодо оцінки результативності державного регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції та формування напрямів її удосконалення шляхом обґрунтування комплексу теоретичних і методологічних положень та практичних рекомендацій.

Висновки і результати, одержані у процесі наукового дослідження, можуть бути зведені до наступного:

1. Визначено, що державне регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції базується на певних теоретичних основах, які визначають принципи, цілі і інструменти такого регулювання. Основні теоретичні підходи до державного регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції включають: економічну ефективність, функціонування ринку, забезпечення продовольчої безпеки, соціальна справедливість. Ці теоретичні підходи слугують основою для формулювання політик та програм державного регулювання сфери переробки сільськогосподарської продукції. Конкретні заходи та інструменти регулювання можуть включати фінансову підтримку, субсидії, стимулювання інвестицій, нормативно-правові акти, моніторинг та контроль якості продукції, підтримку досліджень та розвитку, регулювання експорту та імпорту, торговельні угоди тощо.

2. Проведений аналіз результативності державного регулювання в сфері переробки сільськогосподарської продукції свідчить про те, що стан розвитку галузі переробки сільськогосподарської продукції в Сумській області. Департамент агропромислового розвитку Сумської обласної військової адміністрації активно займається оцінкою та регулюванням цієї галузі з метою стимулювання її розвитку. В останні роки спостерігається позитивна динаміка у переробці сільськогосподарської продукції в області. Збільшення площ посіву

конопель та їх переробки свідчить про розвиток нішевих ринків та сприяє диверсифікації виробництва.

3. Встановлено, що галузь переробки сільськогосподарської продукції стикається з рядом викликів, зокрема внаслідок агресії з боку Росії та блокади морських портів. Це призвело до значних економічних збитків та обмежень у зовнішньому експорті. Однак, співробітництво між регіонами та громадами може сприяти розвитку внутрішнього ринку та забезпеченню стабільності продовольчих систем на місцевому рівні. В цілому, зусилля управлінських органів та співпраця зі сторонніми партнерами свідчать про прагнення до розвитку галузі переробки сільськогосподарської продукції в Сумській області. Продовження цієї роботи та залучення інвестицій можуть сприяти подальшому зростанню цієї галузі і сприяти розвитку сільськогосподарського сектора в цілому.

4. Для досягнення стратегічних цілей розвитку аграрного виробництва і забезпечення сталості сільськогосподарського сектору, необхідно впливати на розвиток сільського господарства шляхом стимулювання його розвитку, забезпечення стабільності та поліпшення умов функціонування. Державне регулювання повинно сприяти створенню сприятливих умов для збільшення ресурсної бази галузі, включаючи інвестиції в інфраструктуру та науково-дослідні програми. Програма розвитку аграрного сектору Сумської області на середньострокову перспективу може бути ефективним інструментом державного регулювання. Ця програма має визначати конкретні цілі, основні напрями розвитку галузі, фінансове забезпечення та механізми реалізації запланованих заходів. Її реалізація сприятиме збільшенню виробництва сільськогосподарської продукції, поліпшенню діяльності підприємств переробки та підвищенню ефективності функціонування сільського господарства в Сумській області.

5. Удосконалення інструментів державного регулювання в сфері переробки сільськогосподарської продукції в Сумській області може суттєво сприяти покращанню ефективності та конкурентоспроможності цієї галузі.

Державне регулювання аграрного сектору передбачає вплив держави на виробництво та реалізацію сільськогосподарської продукції з метою забезпечення її конкурентоспроможності, розширеного відтворення та сталого розвитку. Шляхом удосконалення механізмів державного регулювання можна створити сприятливі умови для формування таких об'єднань, що сприятимуть ефективному використанню ресурсів, покращенню якості продукції та умов її збуту.

6. Вдосконалення інструментів державного регулювання в сфері переробки сільськогосподарської продукції в Сумській області є кроком у напрямку покращання ефективності, конкурентоспроможності та сталого розвитку галузі. Це вимагає врахування внутрішніх та зовнішніх факторів, формування сприятливих умов для розвитку сільськогосподарського сектору, сприяння створенню об'єднань підприємств та розробки місцевих програм розвитку. З метою досягнення стратегічних цілей розвитку аграрного виробництва важливо забезпечити стабільність, поліпшити якість продукції та забезпечити продовольчу безпеку, що має важливе значення для економічного, соціального та екологічного розвитку Сумської області.

7. Поліпшення механізмів державного регулювання, розширення міжнародного співробітництва та створення системи партнерства в сфері переробки сільськогосподарської продукції сприятимуть стійкому розвитку аграрного сектору та підвищенню його конкурентоспроможності. Крім того, ці заходи сприятимуть поліпшенню контролю якості та безпеки переробленої сільськогосподарської продукції, що збільшить довіру споживачів до цих продуктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Григор'єва Х. А. Державна підтримка сільського господарства України: проблеми правового забезпечення: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 596 с.
2. Костенко С. О. Аналіз правового забезпечення здійснення аграрної політики в Україні. Держава і право. Юридичні науки. 2016. Вип. 72. С. 364.
3. Савченко Г. І. Пріоритетність розвитку сільського господарства України як принцип аграрного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Х., 2012. 21 с.
4. Щуревич Л. М. Пріоритети аграрної політики України в контексті європейської інтеграції. Зб.наук. праць Національної академії державного управління при Президентові України. 2017. Вип. 2. С. 109.
5. Аграрії з прифронтових областей зможуть отримати насіння кукурудзи та соняшника. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3691118-agrarii-z-prifrontovih-oblastej-zmozut-otrimati-nasinna-kukurudzi-ta-sonasnika-fao-prijmae-zaavki.html>
6. В Сумському РУ було реалізовано перший кредитний проєкт в рамках Програми з надання грантової підтримки при фінансуванні підприємств ММСБ. URL: https://www.facebook.com/groups/369149026890670/?multi_permaLinks=1625901004548793&ref=share
7. Грантова програма «Підтримка органічного сектору в Україні». URL: <https://kurkul.com/spetsproekty/1361-top-10-aktualnih-grantovih-program-dlya-fermeriv>
8. Департамент агропромислового розвитку. URL: <https://www.apk.sm.gov.ua/index.php/uk/>
9. Довідка про хід виконання в 2021 році Програми розвитку агропромислового комплексу Сумської області на період до 2027 року, затвердженої рішенням Сумської обласної ради від 23.01.2021

10. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства», від 27.10.2022 . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#n15>

11. Закон України «Про місцеві державні адміністрації», від 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>

12. Інструкція з діловодства в Департаменті агропромислового розвитку Сумської обласної державної адміністрації. URL: <https://sm.gov.ua/ru/oda/18266>

13. Інструкція з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну в Департаменті агропромислового розвитку Сумської обласної державної адміністрації. URL: <https://www.apk.sm.gov.ua/index.php/uk/2013-04-18-21-28-26>

14. Інструкція про порядок ведення обліку, зберігання, використання і знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації. URL: <https://www.apk.sm.gov.ua/index.php/uk/2013-04-18-21-28-26>

15. На Сумщині відкрився елеватор на 100 тис. т — працюватиме на альтернативному паливі. URL: <https://latifundist.com/novosti/57879-na-sumshchini-vidkrivsyia-elevator-na-100-tis-t--pratsyuvatime-na-alternativnomu-palivi>

16. Надходження і використання коштів, отриманих на виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку регіонів (І квартал 2023 р.). URL: <https://spending.gov.ua/new/disposers/00734373/reports/1702569518>

17. Наказ Міністерство аграрної політики та продовольства України «Про затвердження форми заявки на отримання коштів, передбачених у державному бюджеті за програмою «Підтримка фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції»», від 29.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0991-22#Text>

18. Підтримка фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції на 2023 рік. URL: <https://farmer.minagro.gov.ua/?v=63caa08fb3d20>

19. Положення «Про Департамент агропромислового розвитку Сумської обласної державної адміністрації». URL: <https://www.apk.sm.gov.ua/index.php/uk/2013-04-18-21-27-14>

20. Постанова КМУ «Про внесення змін до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств», від 21.04.2021. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-poryadku-vikoristannya-koshtiv-peredbachenih-u-derzhavnomu-byudzheti-dlya-nadannya-finansovoyi-pidtrimki-rozvitku-fermerskih-gospodarstv-384-210421>

21. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств», від 12.02.2022. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/374948___693003

22. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку надання сімейним фермерським господарствам додаткової фінансової підтримки через механізм доплати на користь застрахованих осіб - членів/голови сімейного фермерського господарства єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», від 22.09.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2019-p#Text>

23. Пріоритети розвитку переробки сільськогосподарської продукції в умовах потенційних загроз блокування українських портів. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/priorytety-rozvytku-pererobky-silskohos-podarskoyi-produktsiyi-v-umovakh>

24. Програма USAID АГРО надає 185 мільйонів гривень на розвиток елеваторних потужностей. URL: <https://landlord.ua/news/prohrama-usaid-ahro-nadaie-185-milioniv-hryven-na-rozvytok-elevatornykh-potuzhnostei/>

25. Програма USAID АГРО надала добрива та насіння 8,223 агровиробникам. URL: <https://minagro.gov.ua/news/programa-usaid-agro-nadala-dobriva-ta-nasinnya-8223-agrovirobnikam>

26. Програма для жінок-фермерок. URL: <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScbEC5hh81zplsE3Fcp3v-83BvuEJnC1kMOAQWg2LK8Zd8xQ/viewform>

27. Програма розвитку агропромислового комплексу Сумської області на період до 2027 року. URL: https://www.apk.sm.gov.ua/images/docs/programa_apk_2027/program_2027.pdf

28. Службова записка «Про хід виконання розпорядження голови Сумської обласної державної адміністрації від 19.12.2017 № 765-ОД «Про затвердження Регіонального плану заходів щодо реалізації в Сумській області Концепції розвитку сільських територій». URL: https://www.apk.sm.gov.ua/images/docs/images/2023/03-28_koncepciaZvit.pdf

29. Стартувала нова державна програма підтримки фермерських господарств та сільгоспвиробників. URL: <https://snovmr.gov.ua/startuvala-nova-derzhavna-programa-pidtrymky-fermerskyh-gospodarstv-ta-silgospvyrobnykiv/>

30. Субгранти для малих та середніх агропідприємств програми USAID. URL: <https://kurkul.com/spetsproekty/1361-top-10-aktualnih-grantovih-program-dlya-fermeriv>

31. ТОВ «Кролевецький комбікормовий завод». URL: <https://agrarii-razom.com.ua/elevators/kroleveckiy-kombikormoviy-zavod>

32. У 2022 році державні кошти не спрямовуються на підтримку розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції. URL: <https://otg.mrada-baranivka.gov.ua/index.php/2018-04-16-20-31-59/4194-u-2022-rotsi-derzhavni-koshty-ne-spriamovuiutsia-na-pidtrymku-rozvytku-tvarynnytstva-ta-pererobky-silskohospodarskoi-produktsii>

33. У 2023 році очікується дефіцит продукції від фермерів. URL: <https://krivbass.city/news/view/u-2023-rotsi-ochikuetsya-defitsit-produktsii-vid-fermeriv>

34. У Нацбанку озвучили прогноз врожаю зернових у 2023 році. URL: <https://agropolit.com/news/24950-u-natsbanku-ozvuchili-prognoz-vrojayu-zernovih-u-2023-rotsi>

35. Український ветеранський фонд надаватиме фінансування бізнесу ветеранів та членам родин загиблих на конкурсній основі. URL: <https://veteranfund.com.ua/contests/varto/>

36. Уряд збільшив фінансування програми підтримки розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zbilshiv-finansuvannya-programi-pidtrimki-rozvitku-tvarinnictva-ta-pererobki-silskogospodarskoyi-produkciyi>

37. Юлія Жуланова. Фермер, який займається переробкою, може отримати до 8 млн грн грантових коштів. URL: <https://kurkul.com/interview/1351-yuliya-julanova-fermer-yakiy-zaymayetsya-pererobkoyu-moje-otrimati-do-8-mln-grn-grantovih-koshtiv>

**Перелік хлібоприймальних підприємств (ХПП) та комбінатів хлібопродуктів
(КХП) Сумської області (01.01.2023)**

№ з/п	Назва підприємства	Потужність, тис. тонн	Адреса підприємства
1	Філія АТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» «Кролевецький КХП»	66	01010, м. Київ, вул. Суворова, 15, 41300, Сумська обл., м. Кролевець, вул. Андріївська, 10
2	Філія АТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» «Сумський КХП»	65	40000, м. Суми, вул. 2-га Залізнична, 3
3	Філія ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» «Буринський елеватор»	100	41700, Сумська обл., м. Буринь, вул. Новоселівська, 2
4	ПАТ «Вирівське ХПП»	60	41851, Сумська обл., Сумський р-н, с. Білани, вул. Привокзальна, 5
5	ПрАТ «Кириківське ХПП»	56	42831, Сумська обл., Охтирський р-н, смт Кириківка, пер. Вокзальний, 6
6	Філія «Конотопський елеватор» ТОВ «АГРО-ПОЛІС»	64	41600, Сумська обл., м. Конотоп, вул. Генерала Тхора, 99
7	ПАТ «Лебединське ХПП»	53	42200, Сумська обл., м. Лебедин, вул. Залізнична, 46
8	ДП «Охтирський КХП»	61	42700, Сумська обл., м. Охтирка, вул. Червоноармійська, 11
9	Філія «Хлібна база» ДП «Охтирський КХП»	109	41812, Сумська обл., Сумський р-н, м. Ворожба, вул. Перемоги, 19
10	ТОВ «Локнянське-БСР»	29	42600, Сумська обл., м. Тростянець, вул. Гришина, 26 А
11	ТОВ «Кононівський елеватор» Тростянецька ділянка	28	42600, Сумська обл., м. Тростянець, вул. Гришина, 26 А
12	ТОВ «Краснопільське ХПП»	18	42400, Сумська обл., Сумський р-н, смт Краснопілля, вул. Вокзальна, 60
13	ТОВ «Ворожбянське КХП»	44	41811, Сумська обл., Сумський р-н, м. Ворожба, вул. Новікова, 15
14	ТОВ «Агротермінал Констракшин»	488	42305, Сумська обл., Сумський р-н, смт Степанівка, вул. Заводська, 1
15	Дружба Нова (Біловодський елеватор Кернел)	228	42065, Сумська обл., Роменський р-н, с. Біловоди, вул. Біловодська, 2
16	ТОВ АПК «Лебедин»	8	42200, Сумська обл., м. Лебедин, вул. Шевченка, 102
17	ТОВ «Дубов'язівський елеватор»	50	41655, Сумська обл., Конотопський р-н, смт Дубов'язівка, вул. Трудова, 48

Продовження додатку А

18	ТОВ «Глухівський елеватор» (ТОВ «Бонtrup Україна»)	55	41400, Сумська обл., м. Глухів, вул. Індустріальна, 4
19	ТОВ «Білопільський елеватор»	36	41800, Сумська обл., м. Білопіль, вул. Крачківка, 1
20	ТОВ «Кролевецький елеватор»	50	41304, Сумська обл., м. Кролевець, вул. Транспортна, 1
21	ТОВ «Агрозем»	18	41400, Сумська обл., Шосткінський р-н, смт Есмань, вул. ім. М.П. Василенка, 19
22	ПрАТ «Шосткинське ХПП»	11	41100, Сумська обл., м. Шостка, вул. Кожедуба, 1
23	Філія «МХП-Андріяшівський елеватор» ТОВ «МХП-Урожайна Країна»	80	42087, Сумська обл., Роменський р-н, с. Андріяшівка, вул. Київська, 175А/1 офіс м. Ромни, вул. Сумська 5с
24	ТОВ «Зернова Індустрія»	63	42305, Сумська обл., Сумський р-н, с. Низи, вул. Залізнична станція, 7
25	ТОВ ТД «Аліанс-Медіа»	35	42356, Сумська обл., Сумський р-н, с. Нижня Сироватка, вул. Сумська, 41
26	ТОВ «Ньюсфера»	16	41100, Сумська обл., м. Шостка, вул. Шевченка, 27
27	ТОВ «Шосткинський елеватор»	30	41100, Сумська обл., м. Шостка, вул. Привокзальна, 1 А
28	LNZ GROUP (ТОВ АФ «Вікторія»)	77	Сумська обл., м. Білопіль, вул. Ворожбянський шлях, 116
29	ТОВ «Харківцеве» (A.G.R. Group)	28	41000, Сумська обл., м. Середина-Буда, вул. Індустріальна, 4
30	ПВКП «СТС»	25	41650, Сумська обл., Конотопський р-н, с. В'язове, вул. Лугова, 16
31	ТОВ «ХАНЗЕ АГРІ Україна»	90	42305, Сумська обл., Сумський р-н, смт Степанівка, вул. Заводська, 2-Б
32	ТОВ «Кролевецький комбикормовий завод»	360	41300, Сумська обл., м. Кролевець, вул. Транспортна, 34
33	Глухівський елеватор (Шалигинське) (Група Компаній «Росток-Холдинг»)	75	41470, Сумська обл., Шосткінський р-н, смт Шалигине, вул. Шевченка, 199, м. Глухів, вул. Рильський Шлях, 1А
34	ТОВ «Авіс Зернотрейд»	60	Сумська обл., Сумський р-н, с. Степне, вул. Набережна, 16
35	ТОВ «Крук»	35	42200, Сумська обл., м. Лебедин, вул. Залізнична, 50
36	ПрАТ «Сумський комбикормовий завод»	9	Сумська обл., Сумський р-н, с. Стецьківка, вул. Ювілейна, 1
		2680	
По області всіх 43 елеватори		2895	